

Capitulum 51

Discipulus: Puto quod si omnes rationes pro assertione pre-
dicta quantum possemus profundius discutere moliremur, librum
maximum faceremus, et forte omnes difficultates tactas a iuristis
5 de appellationibus, recusationibus, denuntiationibus, inquisitioni-
bus, testificationibus, exceptionibus, accusationibus, detractio-
nibus, diffamationibus, calumpniis, probationibus, presumptioni-
bus, et purgationibus disserere cogeremur. Ideo absque perscruta-
tione subtili aliqua alia media brevissime tange quibus videatur
10 ostendi assertio memorata, nam illis omnibus intellectis, melius
sciam dominum summum pontificem ab opinionibus emulorum
defendere.

Magister: Secunda ratio ad probandum quod omnes catholi-
ci, qui congrue possunt, tenentur defendere impugnantes papam
15 de heretica pravitate (antequam constiterit quod malo zelo pro-
cedunt), si fuerint in periculo constituti, talis est. Unusquisque
tenetur alii facere quod sibi vult fieri, teste Veritate que Matth.
7 ait: “omnia ergo quecunque vultis ut faciant vobis homines et
vos facite eis. Hec est enim lex et prophete”. Et Luc. 6 ait: “prout
20 vultis ut faciant vobis homines et vos facite illis similiter”. Sed
unusquisque, propter zelum bonum periculis mortis vel aliis qui-
buscunque expositus, rationabiliter vellet ab aliis defensari, fove-
ri, et iuari. Ergo quicumque videt alium in mortis periculis vel

2 rationes] quas *added* Sm 2–3 predicta] posses adducere *added* Sm 3 quantum ...
profundius] *omitted* Sm 3 librum] *omitted* To 4 difficultates] difficultates
To 5 recusationibus] renuntiarum recusatis Ba Di 5–6 inquisitionibus] et
added Ly Vg Bb An Fi Vc To 6 testificationibus] testibus Ly Vg 6–7 detractio-
nibus] *omitted* Ly Vg 8 et] *omitted* To 8 cogere] *added* Ba 8 ideo] Ideoque Vc 9 alia] *omitted* Ly
11 emulorum] malorum To 13 magister] *omitted* Ly 14 tenentur] te-
neantur Ba To 15–16 procedunt] *omitted* To 16 in periculo] *omitted* Vc
17 alii] alteri Ba To 17 vult] velit Vc 18 omnia ergo] *omitted* Ba To
18 quecunque] que We quicumque To 18 vobis] *omitted* To 18 homines]
ita *added* Vc We 19 eis] Vulg Ly Vg: illis Bb An Fi Vc We eadem Ba To
similiter *added* Ly Vg vel *added* To 19 hec] Vulg Ba: Hoc Ly Vg Bb An
Fi Vc We To 19 est] et To 19 et²] Etiam Bb *omitted* Ly 21 periculis]
in periculo To 21–22 quibuscunque] malis *added* Ly Vgb aliis *added* Vg
22 expositus] positus To 22 defensari] Vc We: defendi Ly Vg Bb An Fi
Ba To 22–23 foveri] favori To 23 periculis] periculo Ly *omitted* Vg
periculis *added* Vgb

17–19 Matthew 7:12 19–20 Luke 6:31

aliis constitutum propter impugnationem pape de heretica pravitate, quam presumit vel presumere debet ex bono zelo procedere, tenetur eum, si potest, defendere, fovere, et iuvare. 25

Tertia ratio est hec. Qui sunt audiendi in aliqua causa, sunt etiam defendendi si querantur ad mortem pro tali causa. Sed volentes impugnare papam de heretica pravitate sunt audiendi in favorem fidei. Ergo sunt etiam defendendi. 30

Quarta ratio est hec. Sicut ad legislatorem pertinet providere subiectis ne crimentur iniuste, ita ad ipsum spectat cavere ne delinquere valeant insolenter. Sed Deus est perfectissimus legislator, cuius subiecti sunt summus pontifex et universi catholici. Ergo sicut ad legem divinam datam omnibus catholicis spectat providere summo pontifice ne a subditis suis crimentur iniuste, ita ad legem divinam spectat cavere ne summus pontifex in suorum subditorum perniciem et periculum fidei christiane delinquere valeat insolenter. Sed si impugnantes papam de heretica pravitate non essent a catholicis defendendi, papa libere absque metu legis cuiuscunque posset predicare, docere, et tenere pravitatem hereticam insolenter in perniciem catholicorum et periculum fidei orthodoxe. Ergo taliter impugnantes papam sunt a catholicis defendendi. 40

Quinta ratio est hec. Ad caritatem fraternam spectat proximis in cunctis suis necessitatibus subvenire, iuxta illud beati Iohannis in canonica 1 cap. 3: “qui habuerit substantiam mundi et vide- 45

---

25 quam] quem To 26 fovere] *omitted* Vc To 26 iuvare] iurare Vc
 29 pravitate] *omitted* To 30 ergo ... defendendi] ergo sunt etiam defendendi] *omitted* Bb To 30 sunt ... defendendi] similiter et defendendi Vc
 32 ipsum] eum To 32 spectat] *spec* Bb 32 cavere] *omitted* To 33 valeant] *omitted* Ba 33 sed deus] Deus autem Vc We 35 datam omnibus] datam omnibus] *omitted* Bb 35 datam] data Ba 36–37 providere ... spectat] providere summo pontifice ne a subditis suis crimentur iniuste ita ad legem divinam spectat] *omitted* To 36 providere] provideri Bb An 36 summo] suo Vg summo *corrected* Vgm 38–39 delinquere] derelinquere To 40 libere] *omitted* To 41 posset] potest Ly 42 in] *omitted* Bb 43 orthodoxe] christiane Ba To etc. *added* Ly Vg (*cancelled* Vgb) 45 spectat] spectet To 46 suis] *omitted* Ba To 46 iohannis] Apostoli *added* Bb Vc We 47 in] *omitted* Vg in *corrected* Vgb Bb Vc We Ba To 47 canonica] *omitted* Ba To sua *added* Vc We 47 1] *omitted* To 47 mundi] huius *added* Ww huiusmodi Vc

ret fratrem suum necesse habere et clausurit viscera sua ab eo
 quomodo caritas Dei manet in eo”, quasi diceret “nullo modo”,
 50 et ideo subdit: “non diligamus verbo nec lingua sed opere et veritate”. Ex quibus verbis colligitur quod omnes tenemur proximis cum indigent, si possumus, non solum verbo aut lingua sed etiam veritate et opere subvenire, quod maxime continet veritatem quando presumimus vel presumere debemus proximos nostros absque culpa sua et ex bonitate sua in necessitatem vel
 55 indigentiam quam sustinent incidisse. Sed si videmus impugnantes papam de heretica pravitate in gravibus periculis constitutos, si non constet nobis legitime quod ex malo zelo procedunt, debemus presumere ipsos ex zelo bono et bonitate sua in talia pericula incidisse, ergo tunc eis maxime subvenire tenemur, et per consequens eos, si possumus, defendere et liberare tenemur.

Sexta ratio est hec. Magis tenetur catholicus catholicum defendere ne pro fide catholica patiat iniuste, quam teneatur servus defendere dominum suum ne sibi pro causa temporali iniuria inferatur. Sed servus, quamvis iurisdictionem non habeat, debet defendere dominum suum ne pro causa temporali sibi iniuria inferatur, ergo multo magis catholicus, etiam non prelati, catholicum debet defendere ne pro fide catholica contra iustitiam patiat.

Septima ratio talis est. Illum debet unusquisque, si potest, defendere qui patitur pro causa quam quilibet tenetur vite corporali preponere. Sed causam fidei catholice quilibet debet corporali vite preponere, ergo omnem patientem pro fide catholica quilibet debet defendere, si potest. Sed qui cernit impugnantes papam de heretica pravitate (antequam convincantur de malo zelo) pericu-

---

48 suum ... habere] suum necesse habere] *omitted* Bb 48 necesse] Vulg: necessitatem Ww 49 quomodo] quo Bb 50 et¹] *omitted* Ba To 53 et] vel To 54 presumimus] possumus Vc To 55 et ... sua²] et ex bonitate sua] *omitted* To 55 ex] *omitted* Vg ex *corrected* Vgm 55 sua²] *omitted* Ba 55 in] *omitted* Ly Vg 55 vel] in *added* An 56–58 videmus ... si] *omitted* To 58 procedunt] procedent Vc procedant Ba To 58–59 debemus] oportet Ly Vg 59 ipsos] istos Ba To 59 talia] tanta Ba To 60 tenemur] temus Bb debemus Vc We Ba To 63 pro] *omitted* Fi 63 servus] sermo Bb servum To 67 etiam] *omitted* Ly 69 talis est] est hec Ly 71–72 sed ... preponere] sed causam fidei catholice quilibet debet corporali vite preponere] *omitted* Ly Vg 71 debet] tenetur We Ba To 72 omnem] *omitted* Ly Vg 73 debet] tenetur Ba To 73 qui cernit] *omitted* To 74 antequam] *omitted* Ba 74 convincantur] convincatur Bb 74–75 periculis] magnis *added* Ba To

---

50–51 1 John 3:18

lis propter huiusmodi impugnationem expositos, presumere debet 75
quod pro fide catholica patiantur. Ergo tunc eos, si potest, tenetur
defendere.

Octava ratio est hec. Qui tenetur bonum alterius procurare,
debet malum eiusdem remove, si potuerit. Sed quilibet catho- 80
licus tenetur, si potest, bonum impugnantium papam de heretica
pravitate procurare. Aliter enim non diligeret ipsos sicut seipsum.
Ergo si viderit eos in periculo constitutos, debet eos a periculo
liberare, si potest.

Nona ratio talis est. Quilibet catholicus magis tenetur liberare
personam proximi propter impugnationem pape heretici de here- 85
tica pravitate in periculo constitutam, quam teneatur asinum vel
iumentum inimici sui, si prostratum viderit, sublevare. Sed qui-
libet tenetur asinum inimici sui, si prostratum viderit, sublevare,
teste lege divina que, ut habetur Exod. 23, ait: “si videris asinum 90
odientis te iacere sub onere non pertransibis sed sublevabis cum
eo”. Ergo multo fortius, si viderit catholicum quem nescit errare
pati iniuriam vel in periculo constitutum propter zelum fidei
orthodoxe, ipsum liberare tenetur, si potest.

Decima ratio est hec. Unusquisque proximum suum sicut seip- 95
sum debet diligere (Matth. 22), ergo quilibet debet facere alii
in extremo periculo constituto quod vult facere pro seipso. Sed
quilibet vult seipsum defendere. Ergo quilibet tenetur defendere
proximum suum in periculo constitutum, maxime si propter iu-

---

75 expositos] se exponentes quilibet Ba To 76 patiantur] patiuntur Vc si
iniuria eis propter hoc inferatur *added* Ba To 76 tunc] quilibet *added* Ba
sunt quilibet To 78 ratio] *omitted* An Fi 78 est hec] est hec] *omitted*
Ba To 78 hec] talis An Fi 79 eiusdem] eius Ly Vg 79 potuerit] po-
tuit To 80 tenetur] debet Ba To 80 si potest] *omitted* Ly Vg 82 eos¹
omitted Ly Vg 84 talis est] est hec Ly Vg *omitted* An Fi 84 liberare]
diligere Ly Vg 85 heretici] *omitted* Vc We Ba 86 constitutam] consti-
tuta To 86 asinum] ad suum To 87 sui] *omitted* Ly 87 prostratum]
fuerit vel *added* Vg 87–88 sed ... sublevare] sed quilibet tenetur asinum
inimici sui si prostratum viderit sublevare] *omitted* To 88 sui] *omitted* We
Ba 89 habetur] habeatur We 90 odientis te] odientem To 90 onere]
honore An honore Fi 90–91 cum eo”] cum eo] eum Ly 92 vel] *omit-
ted* Bb 92 fidei] catholice *added* Bb An Fi 94 est hec] *omitted* An Fi
94–95 seipsum] semetipsum Bb 95 22)] 12 We 2 Ba 95 debet²] tenetur
Ba To 95 alii] proximo Ba To 96 extremo] *omitted* To 97 defendere²]
omitted Ba To

89–91 Exodus 23:5 95 Matthew 22:39

100 stitiam periculum sustinere videtur. Quilibet ergo, si viderit proximum suum in periculo constitutum propter hoc quod impugnat papam de heretica pravitate, et non constat sibi quod malo zelo movetur, ipsum defendere tenetur.

105 Undecima ratio est hec. Illud quod extra tempus necessitatis est licitum, tempore necessitatis extreme est debitum, cum videamus multa que extra tempus necessitatis extreme sunt illicita tempore necessitatis extreme esse non solum licita sed etiam debita. Dare enim rem alienam pauperi pro sustentatione sua extra tempus necessitatis est illicitum, secundum quod sacri canones testantur aperte, et ratio manifestat. Dare tamen rem alienam pauperi pro sustentatione nature tempore necessitatis extreme, quando scilicet aliter pro illo tempore sustentari non potest, est debitum. Qui enim viderit pauperem mori fame, et non posset sustentare ipsum nisi dando sibi panem alienum, si non appareret alius qui vellet aut posset pauperi subvenire, peccaret mortaliter nisi panem alterius sibi preberet. Illud igitur quod extra tempus necessitatis extreme est licitum, pro tempore necessitatis extreme est debitum. Sed defendere impugnantes papam de heretica pravitate extra tempus necessitatis extreme est licitum, saltem si papa non precipit contrarium. Ergo tempore necessitatis extreme defendere taliter impugnantes papam, sive papa precipiat contrarium sive non, est debitum. Papa enim non potest precipere contra illud quod homo debet alii tempore necessitatis extreme, nisi ipse per se vel per alium necessitatem extremam patienti voluerit mini-

---

99 sustinere] patiatu To videatur *added* Ba 99 videtur] defendere Ba To 99 viderit] vidit To 100 quod] non Bb 101 sibi] *omitted* To 103 illud] Id Ly Vg 104 est¹ ... necessitatis] *omitted* Bb 105 que] *omitted* To 105 illicita] que *added* Ba To 106 esse] *omitted* To 107 enim] autem An Fi 111 aliter] ille *added* Ly 111 illo] *omitted* Ly 112 viderit] videret Ly To eum *added* To 112 posset] possit Vg 113 sibi] *omitted* To 113 appareret] apparet Ly Vg 114 aut] et Ba To 115 sibi] *omitted* Ly Vg 115 illud] Id Ly Vg 115 igitur] *omitted* To 116 licitum] illicitum ergo To illicitum Ba 116 pro] *omitted* Ba 116 extreme²] *omitted* Ly 117 defendere] ipsum *added* Ba 117 impugnantes] impugnantem Vc 117 de] pro Vc 118 extreme] *omitted* Ba 118 licitum] illicitum To 119 precipit] precepit Ba To 119 tempore] tempus Ly 120 impugnantes] impugnantem Vc We 120 papam] de heretica pravitate Ba To 120 papa] *omitted* To 120 contrarium] *omitted* Ly Vg To 121 non¹] precipiat *added* Vc We 121 illud] id Ly Vg 122 alii] alteri Ba To 123 per] *omitted* Ba 123–124 ministrare] subvenire Vc We

strare. Non enim potest papa precipere cuicumque non pascere
 de alieno pauperem constitutum in extrema necessitate, si aliter 125
 non posset pascere ipsum, nec papa per se nec per alium vellet
 pascere eum, nec appareret alius qui posset eius indigentie su-
 bvenire. Nichil enim potest papa precipere quod obviat caritati
 fraterne, ergo consimiliter non potest papa precipere alicui quod 130
 non defendat modo sibi congruenti impugnantem papam de here-
 tica pravitate, si est in ultimo periculo constitutus, et non constat
 sibi quod talis impugnans nequaquam malo zelo movetur. Et si
 papa daret tale preceptum, sibi non esset obediendum quoquo
 modo, quia preciperet contra legem divinam.

Capitulum 52

Discipulus: Desine allegare pro assertione predicta et dic quo-
 modo potest ostendi quod prelati et iurisdictionem habentes de-
 bent defendere sibi subiectos si papam de pravitate heretica vo-
 luerint impugnare. 5

Magister: Hoc videtur posse probari primo sic. Qui oves sue
 cure commissas quas reputat innocentes vel reputare debet non
 defendit, cum potest, mercenario comparatur, de quo dicit Chri-
 stus Ioh. 10: “videt lupum venientem et dimittit oves et fugit et
 lupus rapit et dispergit oves. Mercenarius autem fugit quia merce-
 narius est etc.” Sed prelati debent esse pastores, non mercenarii, 10
 ergo tenentur oves suas, precipue quas reputant innocentes vel
 reputare debent, ab inuasoribus defendere.

---

126 ipsum] eum Ly Vg 126 nec¹] nisi Ba To 126 nec²] vel Ly Vg Vc Ba
 To 126 per²] *omitted* Ba 127 eum] illum Vc We ipsum Ba To *omitted* Ly
 Vg 127 appareret] apparet Ly Vg appareret *corrected* Vgm To 127 eius]
 ipsius Vc We 128–129 quod ... precipere] quod obviat caritati fraterne
 ergo consimiliter non potest papa precipere] *omitted* To 128 obviat] obviet
 Vc 131 ultimo] extremo Ly 132 nequaquam] *omitted* Ly 133 sibi]
 si Vg sibi *corrected* Vgm 133 esset] est Bb An Fi To 134 quia] et
 To 2 dic] ostende To 2–3 quomodo] quo ius To 3 et] *omitted* Ly Vg
 4 si] eos *added* To 4–5 voluerint] per eos noverint Ly Vgb noverint Vg
 Ba noverit To 5 impugnare] impugnari Ly Vgb 8 dicit] dixit Ly 9 10]
 14 Ly 4 Vg 18 Vc 19 To 10 autem] *omitted* To 11 etc”] etc] *omitted* Vc
 We 12 precipue] precipere Bb 12 reputant] reputat To 13 reputare]
 repugnare To

9–11 John 10:12-13

---

6 **Magister**] Nonnullis videtur quod tales prelati teneantur suos subditos ta-
 liter papam impugnantes defendere. Et *added* Ly

15 **Discipulus:** Prelati debent defendere oves contra lupos, non
 contra papam. Ideo si papa mandaverit impugnantes ipsum de
 heretica pravitate captivari, vel incarcerari, aut pena alia plecti,
 prelati eos non debent defendere.

20 **Magister:** Ex ista responsione tua putant nonnulli demonstra-
 tive probare assertionem predictam, quia prelati debent defendere
 oves suas contra omnes lupos, si possunt. Sed si papa mandaverit
 captivari et male tractari ipsum de pravitate heretica impugna-
 re volentes absque cause cognitione, vel antequam de malo zelo
 fuerint aperte convicti, inter lupos gregem dominicum crudeliter
 invadentes est merito computandus, quia propter opus quod lici-
 tum invenitur nullus debet puniri priusquam convincatur tale opus
 25 non bene sed impie perpetrasse. Constat autem quod impugnare
 papam de heretica pravitate potest esse licitum, quia papa potest
 esse hereticus et de heresi licite impugnari. Ergo nullus qui im-
 pugnat papam de pravitate heretica antequam appareat quod talis
 30 impugnatio ex malitia et ex iniquitate procedit, puniri debet. Papa
 ergo, puniens et male tractans ipsum taliter impugnare volentes
 antequam ostenderit quod male moventur, contra ipsos potesta-
 tem tyrannicam exercere dinoscitur, et per consequens est inter
 lupos merito numerandus. Ex quo sequitur quod prelati contra
 35 ipsum tenentur oves suas in hoc casu defendere.

Discipulus: Prelati inferiores supponere debent quod papa iu-
 ste facit quicquid facit, et ideo presumere debent quod iuste man-
 dat ipsum impugnare volentes pena debita plecti.

Magister: Sunt autem nonnulli dicentes quod hic incidis in

---

15 ideo] Ergo Vc *omitted* To 15 mandaverit] mendaciter To 16 alia]
omitted To 16 plecti] mandaret *added* Ba To 17 prelati] *omitted* Ly Bb Fi
 To 17 debent] deberet To 18 ista] *omitted* Ba To 18–19 demonstrative]
 demonstratione To 19 probare] probari Ba To 19 assertionem] assertio-
 ne Bb 20 omnes] *omitted* Ly Vg 20 possunt] possint Ly Vg An Vc
 20 mandaverit] mandaret An To 22 de] *omitted* Bb 25 debet] deberet
 To 25 priusquam] nisi prius Vc 27–28 de ... et] *omitted* Bb 28 de]
 ideo de Ba To 28 licite] *omitted* An Fi potest *added* Ba To 28–29 ergo ...
 antequam] Si igitur Ly Vg 30 ex²] *omitted* Vc We Ba To 30 iniquitate]
 non *added* Ly Vg 30 procedit] procedat Ba To 30 puniri] non *added* Ly
 Vgm 31 ergo] ho. To 31 impugnare] impugnantes vel impugnare Ba To
 32 moventur] moveantur Ba To 33 dinoscitur] dignoscitur Vc 35 in ...
 casu] *omitted* To 36 supponere] Ly Vg Vc: subponere Bb An Fi We Ba
 To 37 facit¹] *omitted* To 37 et] *omitted* Vc 38 volentes] quod *added*
 To 39 autem] *omitted* Vc We Ba To 39 hic] sic To

heresim manifestam in quam, ut dicunt, plurimi modernis temporibus sunt prolapsi, quemadmodum fertur de multis qui asserunt papam deum reputandum in terris, et ideo nulli licet iudicare quod unquam aliquod peccatum committat. Dicunt igitur quod hec est manifesta heresis, scilicet quod prelati inferiores debent supponere quod papa iuste facit quicquid facit. Ex hoc enim sequeretur quod si prelati viderent papam demones invocare, Christum blasphemare, fidem negare, adulterium committere, furari, innocentem occidere, periurare, ecclesias vendere, ad usuras dare pecuniam, deberent ipsum de crimine excusare, et quod bene faceret iudicare, quod est heresis manifesta. Dicunt igitur quod, iuxta sententiam Bede, de criminibus manifestis quorumcunque, pape et aliorum, nobis permittitur iudicare. Quod etiam exemplo beati Pauli constat aperte, qui de facto beati Petri iudicavit aperte, et ideo ipsum malefecisse publice reprehendit. Si igitur papa mandaret ipsum impugnare volentes male tractari antequam eos indebite se impugnare monstraret, liceret cuilibet iudicare papam impie et iniuste procedere, imo de principali imposito, scilicet de pravitate heretica, suspectum habere deberetur, et prelati suas oves ab eo tanquam a lupo crudeli defendere tenerentur.

Discipulus: Mirum est quod isti dicunt, cum asserunt cuilibet licere iudicare papam in hoc impie et iniuste procedere, et quod prelati debent taliter impugnantes contra papam defendere, cum papa sit magis immediatus prelatus taliter impugnantium quam quicumque alius prelatus inferior, quare qui eos defendit contra

---

40 in quam] inquam To 41 prolapsi] lapsi To 41 qui] quod Fi 42 deum] esse added Ba To 42 nulli] nonnulli Vg Bb An Fi 44 scilicet] omitted To 45 supponere] Ly Vg Vc To subponere Bb An Fi We Ba 45–46 sequeretur] sequitur Ba To 46 prelati] inferiores added Ba To 47 furari] omitted Ly Vg 48 periurare] Ba Sa: peiorare Ly Vg peierare Bb An Fi Vc We periurari To 48 ecclesias] beneficia added Ly 48 vendere] et added Ba To 49 deberent] deberet To 49 de crimine] omitted Ly 49 et] omitted To 50 faceret] facet To 52 nobis] omitted Ly Vg 53 aperte¹] omitted Bb 55 eos] ipsum added Ba To 56 indebite] debite An 56 se] omitted Ba To 57 imo] ideo Vc 57 imposito] impedimento Ba 58 deberetur] Kn: deberet To deberent Ww 59 tenerentur] tenentur Bb Fi Vc To 60 cum] et Ba To 61 in] omitted To 62 debent] tenentur Ba To 64 alius] aliquis Vg alius corrected Vgm 64 defendit] dedit Bb

---

51 V.41.2 col. 927 52–54 Galatians 2:11

65 papam iniuriam pape noscitur irrogare, a iurisdictione pape suos subditos subtrahendo.

Magister: Respondetur ad hoc quod taliter impugnantes sunt pars contra papam, quare in hoc papa iudex eorum esse non debet, cum nullus debeat esse iudex in propria causa.

70 **Discipulus:** Hoc non videtur verum de papa, quia papa potest esse iudex in propria causa, teste Innocentio tertio qui, ut habetur Extra, *De iudiciis, Cum venisset*, ait: “cum super privilegiis sedis apostolice causa vertitur, nolumus de ipsis per alios iudicari”. Ergo papa potest esse iudex in propria causa, et per consequens
75 si aliqui volunt impugnare papam, ipse papa potest esse iudex, et ita, si dat sententiam contra eos mandando quod detineantur, vel incarcerentur, vel alias puniantur, standum est sententie eius.

Magister: Hoc quibusdam apparet contra rationem omnino. Nam licet papa debeat iudicare inter litigantes super interpretandis privilegiis, quia eius est interpretari cuius est condere, licet
80 etiam posset esse iudex in propria causa que de rebus temporalibus verteretur, nullo tamen modo est consentaneum rationi quod sit iudex in propria causa cum de crimine impugnatur, et ita papa nullo modo debet esse iudex quando apparent ipsum de
85 heresi impugnare volentes. Quare si ipsos propter hoc punit, licet cuilibet iudicare quod iniuste et impie agit, et quod iudicium subterfugere querit. Quare etiam de heresi esset merito suspectus habendus.

Discipulus: Alias rationes allega.

65 noscitur] *omitted* Bb 68 debet] potest To potest nec debet Ba 69 debeat] debet Ly Vg 70 videtur] esse *added* To 72 cum super] consimiliter To 73 causa vertitur] *garbled* To 75 aliqui] *omitted* To 75 papam] ipsum Ba To 75 papa] *omitted* Ba To 76 si dat] *omitted* To 76 vel] et Ba To 77 puniantur] punientur To 77 eius] illius Ba To 78 apparet] patet To 78 contra] *omitted* Fi 79 nam] Non To 79 papa ... litigantes] papa debeat iudicare inter litigantes] omnino debeat litigantes Vg papa debeat iudicare inter litigantes *corrected* Vgm 79 papa] papam Bb 80 privilegiis] eius *added* We 81–82 que ... modo] que de rebus temporalibus verteretur nullo tamen modo] *omitted* Vg que de rebus temporalibus verteretur, non tamen *corrected* Vgm) 81 que] qui To 82 nullo] non Ly 82 modo] *omitted* Ly 82–83 est ... causa] est consentaneum rationi quod sit iudex in propria causa] *omitted* Ly Vg 82 consentaneum] vel consonum *added* Ba To 84 apparent] apparet Ly aliqui *added* Vc We Ba 85 si] papa *added* Ba To 85 propter] papa ex Ly 85–86 licet] habet To 87 subterfugere] fugere To

Magister: *Secunda* ratio pro eadem assertionem talis est. Magis tenentur prelati defendere impugnantes papam de heretica pravitate antequam sibi constiterit ipsos ex malo zelo procedere quam teneantur defendere viduas et pupillos. Sed prelati viduas et pupillos tenentur defendere (dis. 87 c. 1, et c. *Desolatis*). Ergo multo magis tenentur defendere papam de heresi impugnantes antequam sibi constiterit quod sint nocentes.

Tertia ratio est hec. Prelati tenentur defendere sibi subiectos etiam contra papam, contra quos nulla causa iniquitatis obicitur. Si enim papa aliquos vellet confundere absque omni causa, prelati eorum, si possent, eos defendere tenentur. Ergo multo magis tenentur prelati defendere sibi subiectos si pro causa que presumenda est iusta a papa ad mortem vel ad aliam confusionem queruntur iniuste. Sed qui impugnare desiderant papam de heretica pravitate antequam constiterit quod malo zelo moventur, presumendi sunt iustam causam habere. Ergo tunc a prelati sunt potissime defendendi.

Quarta ratio est hec. Illi qui tenentur papam de crimine corrigere, tenentur volentes papam de eodem crimine impugnare defendere, nisi constiterit eis quod malo zelo moveantur. Sed prelati tenentur papam de heresi corrigere si eum sciverint hereticam pravitatem incurrisse, quia aliter papa de heresi accusari non potest. Ergo tenentur volentes eum de heresi impugnare defendere.

Capitulum 53

Discipulus: Nunquid reges et principes ac alie publice potestates tenentur volentes papam de heresi impugnare defendere.

---

90 *secunda*] Ly Vc We: Quedam Vg Bb An Fi Ba To 91 papam] ipsum Ly Vg 93–94 sed ... pupillos] *omitted* Bb To 94 defendere] *omitted* To 94 87] 81 To 94 *desolatis*] Fb: Defensionis Ww 96 antequam] ante To 96 nocentes] innocentes Ba 97 sibi] si To 98 quos] *omitted* To 98 causa ... obicitur] iniquitas subicitur To 99 aliquos] illos Vc 100 possent] possint Ly 100 tenentur] tenerentur Ba 101 tenentur] debent Vc We 101 pro] *omitted* To 102 aliam] *omitted* Ba To 103 queruntur] querantur Ba To 104 moventur] moveantur Ly 107 de] a To heretico *added* Ly 107–108 corrigere] illi *added* We 108 volentes] volentis To 108 papam] ipsum Ly 108 crimine] *omitted* Ba 109 eis] eos Bb 111 quia] *omitted* Bb 112 eum] *omitted* To 3 tenentur] tenantur Vg

5 **Magister:** Dicunt quidam quod sic, fundantes se in hoc quod
 causa fidei per sacros canones est causa universorum fidelium,
 et ideo omnes fideles tenentur causam fidei defendere et fove-
 re. Quare etiam debent defendere causam fidei prosequentes si
 non constat quod eandem causam falso prosequuntur et inique.
 10 Qui autem impugnant papam de heretica pravitate causam fidei
 ostendunt se prosequi. Ergo reges et alie publice potestates tenentur
 eos defendere, si non constiterit eis quod foveant iniustam
 causam. Hoc etiam probant plures rationes supra inducte.

Capitulum 54

Discipulus: Nunquid reges et principes debent arma movere
 pro defensione illorum qui volunt papam de heresi impugnare.

5 **Magister:** Respondent quidam quod sic, dicentes quod si ap-
 paruerint dicentes se velle papam de heresi legitime impugnare,
 qui sint tales quod ab accusatione seu impugnatione pape sint
 nullatenus repellendi, reges et principes ac alie publice potestates
 in quorum dominio seu iurisdictione morantur, pro eorum defen-
 sione res et personas, si oportuerit, tenentur exponere, quod tali
 10 ratione nituntur ostendere. Pro defensione illorum debent reges
 et principes arma movere, si oportuerit, et etiam res et personas
 suas exponere, qui, cum sint a regibus et principibus defendendi,
 prosequuntur causam pro qua reges et principes debent, si oportuerit,
 arma movere ac etiam res et personas suas exponere. Quia
 15 cum tales ex tali causa defenduntur, magis defenditur causa quam

---

4 quod sic] *omitted* To 8 constat] constet Ba To 8 falso] false Ly Vg Ba To 8 prosequuntur] prosequantur Ba To 9 causam] *omitted* Bb 10 ostendunt] ostendere e Bb 10 se] *omitted* Vg se *corrected* Vgb 10 reges] et principes *added* Ba To 11 foveant] faveant Ba 11 iniustam] iustam An Fi Vc 12 causam] Et *added* Ba 12 inducte] adducte Ly 2 principes] et alie publice potestates *added* Ba To 3 illorum] eorum An Fi 4 quidam] *omitted* Bb Fi 4 quod¹] *omitted* Ly 4–5 quod² ... dicentes] quod si apparuerint dicentes] *omitted* Bb 4 quod²] *omitted* To 4–5 apparuerint] appareant Ly Vg aliqui *added* Vc We Ba To 5 se] si To 6 qui] quod An Fi 6 sint¹] sunt Ly Vg 6 accusatione] actione Ly Vg sunt *added* To 6 sint²] sunt Ly *omitted* Bb 7 et] *omitted* To 7 alie] ali Bb 7 publice] *omitted* Bb An Fi 8 seu] suo Bb 9 si] *omitted* Vg si *corrected* Vgb 9 exponere] expenere Bb 11 et²] *omitted* To 11 res] *omitted* Bb 11 et³] *omitted* Ba To 12 suas] *omitted* To 12 a] et Vg 14 et] *omitted* To

---

12 Hoc ... inducte] *omitted* To

ipsi. Sed reges et principes debent arma movere ac res et personas suas exponere pro causa quam taliter impugnantes papam prosequuntur, quia pro causa fidei ad talia facienda tenentur. Ergo pro defensione ipsorum consimilia facere astringuntur.

Item, reges pro iustitia usque ad mortem certare tenentur, iuxta illud Ecclesiastici 4: “usque ad mortem certa pro iustitia”. Sed sicut iustum est reges et principes defendere fidem catholicam, ita iustum est eos defendere illos qui causam fidei prosequuntur, cuiusmodi sunt inter alios illi qui papam volunt de heresi impugnare. Ergo pro defensione eorum reges et principes usque ad mortem certare tenentur, et per consequens pro eis arma movere ac res et personas suas exponere, si oportuerit, de necessitate iustitie compelluntur.

Amplius, non minus tenentur reges et principes repellere a subditis suis violentiam inferendam, quam teneantur vindicare iniuriam illatam. Sed reges et principes, ad vindicandam iniuriam illatam volentibus papam de pravitate heretica impugnare, arma movere tenentur. Ergo, etiam ad repellendam violentiam inferendam taliter impugnantibus papam, debent arma movere, et ita pro defensione eorundem arma movere tenentur. Maior videtur aperta. Minor ostenditur sic. Non minus tenentur reges et principes arma movere pro vindicanda iniuria illata subditis in contemptum fidei christiane, quam pro iniuria illata subditis in contemptum regie maiestatis. Sed pro iniuria illata subditis in contemptum regie

---

17 papam] *omitted* To 18 ergo] etiam *added* Vc We 19 ipsorum] eorum Ly Vg Ba 19 consimilia facere] ad talia facienda Ba To 20 reges] et principes *added* Vc We Ba 23 est] *omitted* Bb 23 eos] *omitted* Ba To 24 heresi] heretica pravitate Ba To 25 eorum] ipsorum To 26 eis] ipsis Ba To 27 suas] *omitted* Ba To 28 iustitie] c: iustitiam We iuste Ly Vg Bb An Fi *omitted* Ba To 29 a] *omitted* Bb 30 inferendam] deferendam Bb 31 iniuriam¹] *omitted* To 32 impugnare] impugnari To 33 etiam] et Bb 33 repellendam] repellendam Bb 33–34 inferendam] *omitted* To 34 debent] deberent Ly Vg 34–35 et ... tenentur] *omitted* To 37 subditis] subiecta We 37 in] *omitted* To 37 contemptum] contemptu Vc 38 subditis] *omitted* Bb An Fi Vc We 38 contemptum] contemptu Vc 39–40 sed ... maiestatis] sed pro iniuria illata subditis in contemptum regie maiestatis] *omitted* Bb To 39 sed pro] *omitted* Vg Sed pro *corrected* Vgm secundo *added* Ly Vgm 39–40 iniuria ... maiestatis] iniuria illata subditis in contemptum regie maiestatis] *omitted* Ly Vg 39 contemptum] contemptu Vc

---

20–21 Ecclesiasticus 4:33

- 40 maiestatis reges arma movere tenentur, exemplo David regis qui,
ut legitur Reg. 10, Amonitas potenter invasit propter iniuriam
factam nuntiis eius. Ergo reges et principes pro vindicanda iniu-
ria illata in contemptum fidei christiane arma movere tenentur.

Capitulum 55

- Discipulus:** Multa scrutati sumus de appellationibus a summo
pontifice et de impugnantibus ipsum, motivaque quedam illorum
qui asserunt quod sepe expedit a papa heretico appellare, licet,
5 quantum est de iure divino et humano, non oporteat appellare
sed sufficit impugnare, et quod impugnantes papam de heretica
pravitate antequam constiterit eos malo zelo moveri sunt a catho-
licis defendendi, iuvandi, et fovendi. Que omnia, et eis annexa,
tecum post completionem istius operis iterum pertractabo, et quid
10 tu de omnibus sentias indagabo. Ideo finem isti materie faciendo,
dic quomodo respondetur ad allegationes quibus ostenditur quod
a papa appellare non licet.

- Magister:** Ille allegationes posite sunt supra capitulo 16, ubi
per auctoritates et rationes ostenditur quod in nullo casu licet a
15 summo pontifice appellare. Ad intelligentiam autem auctoritatum
dicunt quidam esse notandum quod non semper verbum generale
est generaliter intelligendum, quod per infinita exempla scriptu-
re divine dicunt posse probari, de quibus adducam pauca. Legi-
tur enim 4 Reg. 8: “ivit igitur Asahel in occursum eius”, scilicet
20 Helysei, “habens secum munera et omnia bona Damasci”. De quo
tamen constat quod in Damasco multa bona reliquit. Nec etiam

---

40 david] dedit Bb Davidi To 40–41 qui... legitur] *omitted* Ba To 41 10] ■
18 We qui *added* Ba To 42 factam] illatam Ba To 43 contemptum] con-
temptu Vc 2 appellationibus] appellantibus We Ba 2 a] de To 3 motivaque] ■
et motiva Ba To 3 quedam] *omitted* To 6 quod] *omitted* To 7 a] *omit-*
ted To 8 defendendi] et *added* To 8 et eis] reis To 9 tecum] *omitted*
Ba To 9 completionem] appellationem To 9 istius] *omitted* Ly totius Vg
9 iterum] *cancelled* We 10 tu] *omitted* Ba To 10 finem ... faciendo]
finem isti materie faciendo] fuerit isto modo imponendo To 10 isti] istius
Ly 11 ad] *omitted* Vg *corrected* Vgb 12 licet] liceat Vg Bb Vc We Ba
To 13 16] Ly Fi: 15 Vg Bb An Vc We To *omitted* Ba 15 intelligentiam]
intelligendam We 15 autem] auctoritatem We 17–18 scripture divine]
omitted Ba 19 8] 7 Ly Vg Bb An Fi To 21 damasco] Damascei Bb
etiam *added* Ly Vg 21 nec] Ait To

de omni genere bonorum Damasci habuit secum. Non enim portavit secum aliqua de omni specie lapidum, vasorum, instrumentorum, lignorum, animalium, ciborum, metallorum, et ceterarum rerum que erant in Damasco. Legitur etiam Marci 1 : “egrediebatur ad illum”, scilicet Iohannem Baptistam, “omnis Iudee regio et Hierosolimite universi et baptizabantur ab illo”. Et tamen multi Hierosolimite a Iohanne minime baptizati fuerunt. Multi enim principum, sacerdotum, et seniorum qui erant Hierosolimis ab ipso baptizari nolebant, quia sibi nullatenus crediderunt, teste Salvatore qui, ut habetur Matth. 21, dixit eis: “venit enim ad vos Iohannes in via iustitie et non credidistis ei”. Et ita verba Marci predicta non sunt generaliter intelligenda. Sic etiam sepe mandata generali iussione nonnulla intelliguntur excepta (Extra, *De officio legati, Quod translationem*). Verba ergo generalia non debent semper generaliter intelligi.

Per hoc ad auctoritatem Gelasii respondent quidam, dicentes quod ab apostolica sede, hoc est a papa, nunquam prorsus est appellandum, nisi inveniatur contra fidem errare vel in aliquo crimine de quo scandalizetur ecclesia incorrigibilem se ostendat. Aliter dicunt aliqui, quod Gelasius loquitur de appellationibus absque quibus sententia iudicis transit in rem iudicatam. Tali enim appellatione non est appellandum a papa licet contra fidem

22 bonorum] que erant *added* Ba To 23 secum aliqua] aliquid To 24 animalium] alium Fi 24 et] *omitted* Vg *added* Vgb 25 etiam] *omitted* Vg *added* Vgb et Ba 25 1] de Iohanne *added* Ly Vg 26 scilicet] ad *added* We 26–27 regio] religio Bb regionis To 27 hierosolimite] ideo solite To 27 et²] ut Ly 27 baptizabantur] baptizarentur Ly Vg baptizantur Bb 28 a] ab Bb 28 minime] non Ba *omitted* To 28–29 multi² ... principum] multi enim principum] Et patet quod nulli Ly Vg 29 principum] *omitted* To 30 ipso] illo An Ba 30 nolebant] volebant Ly noluerunt Ba voluerunt To 30 quia] quod To 30 crediderunt] credebant Ly Vg crederent To 31 habetur] legitur Vc Ba To 31 21] Vc We: 11 Ly 22 Vg Bb An Fi 13 Ba 23 To 31 dixit] dicit Ly Vg An Fi 31 eis] *omitted* Ly To ipsis Vc We 31 enim] Vulg: *omitted* Ww 32 credidistis] credistis Fi credidisti To 33 marci] *omitted* Ly Vg 33 etiam] et Fi 33 sepe] *omitted* Ba To 34 iussione] iurisdictione Vc We 34 intelliguntur] intelligunt Bb 34 excepta] *omitted* Ly 35 quod] Et ad To 36 intelligi] Et *added* Ba To 37 dicentes] dicentes We 38 quod ab] quod ab] non To 38 ab] *omitted* Bb 38–39 est appellandum] appellare We 40 scandalizetur] scandalizatur Vc scandalizaretur To 42 iudicis] *omitted* To

25–27 Mark 1:5 31–32 Matthew 21: 32 34–35 col. 184 37 1 Dial. 6.16.20-23

45 erraverit orthodoxam, quia sententia contra fidem sive appelle-
 tur sive non appelletur non potest transire in rem iudicatam, et
 ideo dicunt quod quamvis liceat tamen non est necesse a tali sen-
 tentia appellare, et quamvis a tali sententia aliquis non appella-
 verit quantumcunque tempus transierit, licebit tamen sententiam
 50 impugnare. Aliter dicunt nonnulli quod Gelasius loquitur de ap-
 pellationibus interiectis pro causis particularibus, non pro causis
 que tangunt totam christianitatem. Non enim licet appellare, ut
 dicunt, nisi papa erraverit contra fidem, vel nisi sit incorrigibi-
 lis de aliquo crimine, de quo omnes christiani leduntur. Pro aliis
 autem causis appellare non licet, quamvis quidam dicant quod
 55 si ecclesia universalis conveniret in unum ipsa haberet papam de
 omni crimine iudicare.

Discipulus: Quamvis non audierim quod frater M. et adhe-
 rentes sibi istud ultimum opinentur, tamen alias super isto volo
 tecum diligentius disputare et motiva eorum ad reprobandum sol-
 licite perscrutari. Nunc vero dic quomodo ad aliam auctoritatem
 60 Gelasii respondetur.

Magister: Ad illam respondetur sicut ad precedentem, quod
 loquitur in aliis causis quam in causis fidei, vel de appellationi-
 bus absque quibus sententia transit in rem iudicatam. Sunt enim
 65 nonnulli qui horrent audire quod, quamvis papa assereret legem

---

44 quia] talis *added* Ly 44 sive] *omitted* Bb 44–45 appelletur¹] appel-
 latur Ly 45 appelletur] *omitted* Ly Vg Ba To 46 quod] *omitted* Ly Vg
 47 aliquis] quis Ba 47–48 appellaverit] appellaret Ly Vg 48 quantumcunque] ■
 in quodcunque Ly quamcunque Vg Bb To 48 tempus] tempore To 48 tamen] ■
 talem Vc Ba To dictam We 50 interiectis] interminatis We 50 pro causis¹] ■
omitted Vc 50 particularibus] periclitantibus To et *added* Ba To 51 que tan-
 gunt] *omitted* Ba To pro *added* Ba 51 totam christianitatem] tota christiani-
 tate Ba To 52 dicunt] a papa Ba To 52 papa] *omitted* Ba To 52 erraverit]
 erravit Bb 53 de¹] in Ba To 53 quo] omnes leduntur christiani Vc (*can-
 celled*) scandalizatur ecclesia. Iste autem ambe cause ad omnes pertinent chri-
 stianos quia per dua predicta *added* Vc scandalizetur ecclesia. Iste cause
 de se ad omnes pertinent christianos quia per duo predicta *added* We Ba
 54 quamvis] licet Vc We 57 m] Ly Vc: Michael Vg Bb An Fi We Ba
 To 58 sibi] sui Ly Vg 58 opinentur] opientur Bb 58 super isto] *omitted*
 Ba 59 reprobandum] hoc To 60 aliam] secundam Ba illam To 62 illam]
 auctoritatem Gelasii Ly Vg 63 causis¹] *omitted* Ba 63 quam ... causis²]
omitted Bb 64 absque] sine Ly Vgb 64 transit] transieret Vc transiret
 We 64 in rem] *omitted* Fi 65 assereret] asseret Bb

christianam esse falsam et Christum fuisse pseudo-prophetam, non liceret appellare ab ipso.

Discipulus: Iste sunt hereses tam patentes et totam fidem catholicam enervantes, quod non est negandum quin pro talibus a summo pontifice appellare liceret. Tamen, ut videtur, pro aliis appellare non licet. 70

Magister: Dicunt nonnulli quod hic erras aperte, quia si pro maxima heresi licet appellare a summo pontifice, etiam pro minima heresi appellare licebit, quia idem iuris est in magnis et in parvis. Quod Alexander tertius, ut habetur Extra, *De appellationibus*, c. *De appellationibus*, aperte testari videtur, dicens: “de appellationibus pro causis minimis interpositis volumus te tenere, quod eis, pro quacunque levi causa fiant, non minus est, quam si pro maioribus fierent, deferendum”, ubi dicit glossa: pro quocunque appellatur “ita potest quis gravari in parvo sicut in magno, quantitas cause non facit quare introducta sit appellatio sed iniquum gravamen, supra eodem c. *Ad nostram* et infra eodem c. *Cum speciali § Porro* sic etiam in minima re furtum committitur, 14 q. ultima cap. ultimo”. Ex hiis colligitur quod si licet a summo pontifice appellare pro maxima heresi, puta si pronuntiaret vel assereret legem christianam esse falsam et malam vel Christum fuisse pseudo-prophetam, licebit pro minima heresi ap- 75 80 85

66 et] vel Fi To 66 prophetam] pseudo-propheta Vc falsum prophetam To 67 non] modo Ly 69 enervantes] annihilantes We annullantes Ba opinantes To 69 pro] a To 70 liceret] liceat Ly Vg 73 etiam] et Ly Vg An Fi 73–74 minima] omitted Fi 74 iuris] ius Ba modo To 74–75 magnis ... parvis] magnis et in parvis] parvis sicut in magnis Ly 75 in] omitted Vg Bb Vc To 76 testari videtur] testatur Ba 77 interpositis] interiectis Ba 77 volumus] valumus Ba 78 quacunque] qualibet Vc 78 est] omitted Vc 78 si] omitted We 79 glossa] quod added Ba quo added To 80 appellatur] appellante Ly Vg 80 gravari] conveniri To 81 quare] qua Vg (qua)re added Vgb 81 sed] et Ba To 82 supra] cap. added Ly; gap cap. added Vg 82 eodem¹] 4 Ly Vg 82 eodem²] cap. Ba 83 §] c. Ly 83 porro] et added We 83 sic] sicut Ly Vg 83 etiam] et To 83 minima re] minima re] minimis rebus We minimis rebus Ba 83 minima] minime To 83 re furtum] re furtum] repertum To 84 q ultima] omitted Vg added Vgm 84 colligitur] omitted To 84 si licet] scilicet To 85 pro] omitted Bb 86 legem] fidem Ba To 86 et malam] omitted Vc 86 malam vel²] malam vel] omitted Ba To 87 pseudo-prophetam] pseudo-propheta Vc 87 licebit] etiam added Ba et etiam added To

75–79 col. 413 79–84 Gloss, s.v. minimis, col. 913 82 col. 410 82–83 col. 438 84 14 q. 6 c. 4 (*Fur*) col. 744

pellare ab ipso. Et consimili ratione si licet impugnare et accusare
 90 papam si diceret legem christianam esse falsam et fidem sarrace-
 norum esse tenendam, licebit etiam impugnare et accusare papam
 si minimam heresim qualitercunque sacris literis obviantem pre-
 sumpserit affirmare. Et per eandem rationem dicunt aperte patere
 quod si impugnantes et accusantes papam asserentem quod fides
 christiana est mala et falsa sunt a catholicis defendendi, etiam im-
 95 pugnantes et accusantes papam de minima heresi quantumcunque
 latenti sunt a catholicis defendendi.

Discipulus: Istanimis me urgent, de quibus post opus istud
 mentem tuam exquiram. Nunc vero dic quomodo ad rationes qui-
 bus ostenditur quod a papa appellare non licet respondetur.

100 **Magister:** Ad primam respondetur quod si papa fiat hereticus,
 superiorem habet in terris, et ideo ab eo appellare licet, et ita licet
 impugnare et accusare ipsum.

Ad secundam respondetur quod a iurisdictione pape heretici
 105 sunt omnes catholici absoluti, et ideo a papa heretico licet cuilibet
 appellare, non ut eximatur a iurisdictione pape heretici, quia non
 per appellationem sed per apostasiam pape quilibet a iurisdictione
 sua est exemptus. Licet tamen catholico appellare a papa heretico
 quia forte videt quod per appellationem utilius et efficacius pa-
 pam hereticum poterit impugnare. Si autem papa non errat contra
 110 fidem, appellans ab illo falso et inique non est a iurisdictione pape
 simpliciter et absolute exemptus, sed ad tempus, ut pape innocen-
 tia declaretur et calumpniator evidentius vincatur et acerrime

---

88 si] *omitted* Ly Vg consimiliter *added* To 88 et²] vel Ba To 89–90 si ...
 papam] *omitted* Ly Vg To 91 heresim] si *added* To 92 et] *omitted* Ly
 Vg 92 aperte patere] *omitted* Ly Vg 93 impugnantes] etiam *added* Ly
 Vg 93 et] vel Ba To 93 accusantes] accusante Bb 94 est] esset We
 94 defendendi] defendende To 95 papam] *omitted* Ly 95 quantumcunque]
 quamcunque Bb To 96 latenti] latente Ly 97 ista] *omitted* To 97 opus
 istud] *omitted* Ba To 99 quod] *omitted* To 100 fiat] fieret Ly 101 et² ...
 licet²] et ita licet] *omitted* Bb 101 ita] etiam *added* Vc We 104 a] *omit-*
ted Bb 105 ut eximatur] eximantur To 105 quia] qui To 107 sua] ip-
 sius Vc We 107 est] *omitted* Ba 107 tamen] etiam We 107 catholico]
omitted Ly Vg 108 forte] for Bb 108 appellationem] apostasiam We
 108 utilius] melius Ba melius est To 109 poterit] posset Ba possit To
 109 autem] ergo Ba 109 errat] erret Ly Vg erat To 110 illo] ipso Ly Vg
 110 falso] false Ly Ba fictitie To 111 ut] et *added* Ba 112 acerrime] a
 crimine Ly Fi

puniatur, est habendus pro exempto. Alii autem, nescientes ipsum inique procedere, in favorem fidei christiane et ut vel pape innocencia declaretur vel eius malitia confundatur debent talem appellan-
 115
 appellan-
 tem defendere, qui, postquam fuerit de iniquitate convictus, debent ut puniatur acerrime fideliter laborare.

Discipulus: Quid si papa tenuerit aliquam assertionem contrariam veritati catholice quam non tenetur explicite credere, et alius ipsum de tali errore impugnaverit, nunquid talis impugnans a iurisdictione pape est exemptus.
 120

Magister: Respondetur quod in hoc casu talis impugnans non est a tota iurisdictione pape exemptus etiam ad tempus, quia in omnibus que non sunt in derogationem impugnationis sue, pape sicut prius obedire tenetur. Quantum vero ad illa que suam impugnationem impedire valerent, pape deberet minime obedire, quia fides catholica est summo pontifici preferenda, imo etiam quilibet minima veritas catholica est summo pontifici etiam catholico preponenda. Et ideo impugnans assertionem pape hereticam contrariam veritati quam papa explicite credere non tenetur (et propter hoc papa in tali casu non esset hereticus sed catholicus reputandus), in nullo deberet obedire pape in preiudicium impugnationis sue legitime, licet sibi teneatur in aliis obedire.
 125
 130

Discipulus: Dic qualiter ad tertiam rationem respondetur.

Magister: Dicitur quod ab obedientia pape heretici licet recedere, exemplo illorum qui ab obedientia Anastasii secundi lau-
 135

---

113 puniatur] nec added Ly 113 exempto] papa enim ne videatur iudex in propria causa in talem appellan-tem potestatem in preiudicium appellationis exercere non debet added Vc We Ba 113-114 ipsum] illum Ly 114 et] omitted To 114 vel] omitted Ba To 116 qui] quia To ut added Ww 116-117 convictus] devictus To 117 debent] omitted Ly debet Fi 117 ut] omitted Bb 117 puniatur] puniantur Bb 117 acerrime] acerbely Vg We a corbe To 117 fideliter] omitted To 121 est] erit Vc We Ba To 123 exemptus] omitted To 123 quia] quod To 124 non] omitted To 124 in] ad To 124-125 pape] omitted Ly Vg 125 tenetur] tenentur To 126 valerent] valeant To 126 deberet] debet An Fi To 127 etiam] et added Ba To 128 quilibet] quilibet To 128 catholica] omitted Ba 128 etiam] et Bb 129 preponenda] preferenda Ba To 129 impugnans] impugnant Ly Vg 129 pape] omitted Bb 130 veritati] omitted An Fi Vc 131 propter] per To 132 deberet] debet Ly 132 pape] omitted Ba To 133 sue] omitted To 133 teneatur] teneantur Bb

dabiliter recesserunt. Ab obedientia autem pape catholici errantis
 contra fidem quantum ad aliquid quod non tenetur credere expli-
 cite non licet absolute recedere, quamvis assertionem suam liceat
 140 impugnare. Et si aliquid preciperet quod esset in preiudicium im-
 pugnationis sue, quantum ad hoc non esset obediendum eidem.
 Capitulum autem dis.12 *Preceptis* loquitur de papa catholico ni-
 chil precipiente quod sit in derogationem divini honoris et fidei
 orthodoxe.

145 Ad quartam rationem dicitur quod non licet eidem pro eadem
 causa, eodem tempore, absolute appellare ab aliquo et ad ipsum,
 et ideo, qui appellaret a papa pro heresi, non liceret sibi tunc pro
 heresi appellare ad ipsum, et si de facto attemptaret esset tanquam
 sibimetipsi contrarius repellendus. Pro diverso autem tempore li-
 cet eidem pro eadem causa appellare ab aliquo et ad ipsum et
 150 econverso. Unde sepe quis appellat ad suum episcopum vel me-
 tropolitanum, qui tamen postea, si senserit se gravatum indebite
 vel reputaverit sententiam datam iniquam, appellat ab ipso. Sic
 aliquis reputans papam catholicum poterit ad ipsum pro causa
 155 heresis appellare, a quo tamen si aliquid diffinierit vel asseruerit
 fidei contrarium orthodoxe sibi appellare licebit.

Ad quintam rationem respondetur quod pro aliqua causa tem-
 porali appellare ab imperatore liceret, sicut etiam de aliqua posset
 coram populo accusari. Nam et populus posset ex causa impera-

---

138 quantum] quo Ly Vg quemadmodum To 138 quod] *omitted* Vg *ad-*
ded Vgm 139 recedere] *omitted* Ly 139 quamvis] licet Ly 139 liceat]
 habeat To 140 si] *omitted* Bb 140 aliquid] aliquis Vg To 140 esset]
 esse To 142 12] 2 To 142 preceptis] *assumptum* Ly 142 catholico]
 heretico Ly 142-143 nichil] super hoc Ly Vg 145 dicitur] responde-
 tur Ly videtur Vg 146 causa] pro *added* Ba To 146 absolute] *omitted*
 Vc We Ba 147 appellaret] appellat To 147 pro²] de Vc illa *added* Ba
 To 148 attemptaret] appellaret Ly Vgm acceptaret Vg 149 sibimetipsi]
 sibimet Ly Vg Ba To 151 vel] ad *added* Ba To 152 indebite] *omitted*
 To 153 ipso] illo Ly Vg 154 ipsum] papam To 155 diffinierit] diffi-
 nerit Vg Bb Fi 155 vel] et Ly 155 asseruerit] Vg Bb We Ba: asseruit
 Ly An Fi Vc To 156 sibi] ab ipso *added* Ba To 157 rationem] *omitted*
 Ba To 157 pro] *omitted* To 157-158 temporali] temporalibus licet To
 158 liceret] *omitted* To 158 etiam] et Bb Vc We 158 de] pro Ba To
 158 aliqua] aliquo We causa *added* Ba To 159 populo] papa Ly Vg To
 159 accusari] appellare Ly Vg 159 ex] pro To

torem deponere, quemadmodum diversa regna suos reges deposuisse leguntur. 160

Ad sextam respondetur quod ab illo ad quem sunt omnes cause fidei deferende non est appellandum, si non erraverit contra fidem orthodoxam. Si autem erraverit, licet appellare ab ipso et etiam licet eum fortiter impugnare, et tali impugnationi est ab omnibus catholicis deferendum, et tales impugnantes sunt ab omnibus catholicis, quantum congruit cuilibet, defendendi. 165

Discipulus: Nunquid secundum illos tenentur catholici talibus impugnationibus summi pontificis adherere.

Magister: Respondetur quod multi tenentur taliter impugnantes papam defendere et impugnationibus eorum deferre, qui tamen non tenentur eorum impugnationibus adherere, quia ad hoc quod aliquis teneatur taliter impugnantes papam defendere et impugnationibus eorum deferre sufficit quod nesciat eos malo zelo papam de heresi impugnari, cum etiam iudex quandoque sciens appellationem iniquam et falsam debet eidem deferre. Ad hoc autem quod teneatur quis impugnationibus adherere, requiritur quod sciat quod talis impugnationis continet equitatem et veritatem, et ideo qui sciunt aliquos papam de heresi impugnare, quamvis non debeant eorum impugnationibus adherere, debent tamen eos defendere quousque causa fuerit terminata, et interim querere sollicitate veritatem, iuxta legem divinam que, ut habetur Deuter. 13, sic precipit: “si audieris in una urbium tuarum quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum dicentes aliquos egressi sunt filii Belial de medio tuo et averterunt habitatores urbis tue atque 185

---

162 sextam] rationem *added* We 162 respondetur] dicitur Ba To 163 deferende] doferende Ly 164 orthodoxam] catholicam Ba To 165 eum] ipsum Vg Vc We 166 ab¹] *omitted* Ly 166 tales] taliter Vc We 167 congruit] congruerit Ly 169 impugnationibus] impugnantibus Ba To 169 summi pontificis] pape Ba To 170 magister] *omitted* Vg 170 respondetur quod] *omitted* Ba To 170 multi] multe To 171 deferre] adherere Ly 171–172 qui... adherere] *omitted* Ly 173 taliter] *omitted* Ba To 173 papam] hereticum *added* Ly Vg 174 nesciat] nesciant Vc We 176 debet] debeat Ly Vc We 177 quod] ut Ba To 177 impugnationibus] contra papam *added* Ba To 178 continet] contineat Ba To 179 aliquos] alios Vc To 181 interim] iterum Ly Vc 182 13] 11(?) To 183 precipit] precepit Ly Vg Ba 183 si] sic To 185 de... tuo] Vulg: *omitted* Ww 185 averterunt] Vulg: everterunt Ww 185 tue] Vulg: *omitted* Ww

dixerunt ‘eamus et serviamus diis alienis’ quos ignoratis quere sollicite etc.” Ex quibus verbis datur intelligi quod si aliqui asserunt papam vel alium velle fidem corrumpere orthodoxam, non sunt statim repellendi, nec continuo cruciandi, vel alias male tractandi, sed prius est veritas sollicite indaganda, et per consequens ipsi sunt interim defendendi.

Capitulum 56

Discipulus: Non modicam apparentiam habere videtur, et ex auctoritate Deuter. 13 suprascripta videtur trahere fulcimentum, quod si aliqui, maxime viri literati et hactenus bone opinionis et fame, constanter affirmant et se offerunt probaturos papam esse pravitate heretica viciatum vel irretitum, alii catholici debent in favorem fidei sollicite querere veritatem. Ideo ad materiam a qua, ex quo de appellationibus a summo pontifice et impugnantibus ipsum tractabimus, aliququaliter disgressi videmur, volo reverti, et diligenter discutere qualiter si papa fuerit de heresi diffamatus debent catholici procedere inquirendo veritatem, quia sic limpidius inspiciam veritatem. In primis autem cupio scire quid secundum istos assertores catholicis sit agendum si, postquam catholici zelo fidei christiani accensi inquirere ceperint de papa super crimine heresis diffamato, papa taliter diffamatus eos totis viribus molitus

186 serviamus] Vulg Bb Fi We Ba To: servamus Ly Vg An Vc 186 quos] quo To 186–187 quere ... etc”] quere sollicite etc] omitted Ly 186 quere] etc. added Vg 187 sollicite] veritatem added Ly An Fi 187 etc”] etc] omitted Vg To 188 corrumpere] corripere To 189 nec] in added Ly 189 continuo] conscius To 189 cruciandi] trucidandi Vc We Ba 189–190 vel ...] tractandi] omitted To 191 ipsi] ipsis Ba To 191 sunt] omitted Vg To added Vgb 191 interim] interea Ly Vgb (interim Vg) 191 defendendi] deferendum To 2 et] omitted Ly quod Vg (cancelled et added Vgb) Ba To 3 13] omitted Vg 31 Vgb 3 suprascripta] Vc We Ba: scripta Ly Vg Bb An Fi scriptura To 4 viri] omitted Ba To 4 opinionis et] omitted To 5 affirmant] affirmant Ly 5 offerunt] offerant Ly Vg offerent Bb se added Ly 6 viciatum vel] viciatum vel] omitted Vc We 6 vel] et To 6 debent] debet Vc 7 ad] omitted Bb primam added Ly Vg 8 appellationibus] appellantis Ba 8 et] omitted Vg (added Vgm) To 9 ipsum] ipsam Ly 9 tractabimus] tractamus Ba 10 de heresi] omitted Ly graviter added Vc We Ba 10–11 debent] debet An debeant Vc We 11 catholici] in added Vc 12 autem] ergo Ba To 13 istos] istas Ly To omitted Ba 13 assertores] assertiones Ly To 13 catholicis] catholicas To 13 zelo] zolo Bb 14 ceperint] cupiunt Ba cuperint To 15 papa] omitted To 15 eos] omitted To

fuert impedire.

Magister: Respondent quod eo ipso quod papa in hoc casu niteretur catholicos impedire ne de ipso inquirerent veritatem, deberent ipsum magis suspectum habere, eo quod ostenderet se lucem odire, et quod nollet ad lucem stricti iudicii venire ne arguerentur ipsius errores, et propter hoc deberent magis sollicitè querere veritatem, et auxilium brachii secularis requirere pro inquisitione securius facienda. 20

Discipulus: Quid si papa nullo modo vellet desistere ab impediendo eos ne ad inquisitionem procederent. 25

Magister: Respondent quod si non possent catholici aliter ad inquisitionem procedere nisi prius summum pontificem captivarent, ipsum deberent capere et tenere, si potentiam talem possent habere, invocato auxilio brachii secularis.

Discipulus: Hic isti videntur contradicere assertioni priori. Nam prius dixerunt quod nulla persona aut collegium habet iurisdictionem super papam de heresi mendaciter diffamatum, licet debeant catholici dubitare an habeant iurisdictionem super ipsum, et ideo teneantur ad inquisitionem procedere faciendam. Nunc autem dicunt quod habent potestatem ipsum capiendi. Potestas autem capiendi nunquam est sine iurisdictione coactiva, ergo si- 30
biipsis contradicunt aperte. 35

Magister: Dicunt quod hic ostendis te scripturarum et rationis naturalis intellectum nequaquam habere. Nam potestas capiendi,

---

17 respondent] Respondetur Vc Respondentis To aliqui *added* Ly 18 catholicos] *omitted* To 18 inquirerent] inquireret Fi 19 deberent] debent Vc We 19 ostenderet] cum debet To 20 lucem odire] *omitted* Vg *added* Vgm 20 stricti] districti Ly Vg 21 ipsius] eius Ba To 21 deberent] debent Vc 22 querere] quere To 22 secularis] seculare Bb 22 requirere] querere Bb rogare To 25 eos] *omitted* Ly 26 respondent] Respondetur Ly 26 non] *omitted* To 31 prius] *omitted* Bb ipsi *added* Ba To 31 aut] nec Vc We 34 teneantur] tenentur To 35 capiendi] capi An 36 autem] ipsum *added* We 36 iurisdictione] iurisdictionem Bb 36 coactiva] *omitted* Ly Vg 38 dicunt] *omitted* To 38 hic] hoc To 39 potestas] ligandi *added* Ba diligendi *added* To 39 capiendi] vel *added* Ba et *added* To

---

26–29 Bb, fo. 100rb in margine: casus Jo. 23. The reference is to the Pisan Pope John XXIII, 1410-1415 31 1 Dial. 6.14

40 detinendi, et ligandi nonnunquam ab omni iurisdictione separatur. Nam non solum medicus sed etiam socius, imo etiam subditus et servus, habet potestatem capiendi et ligandi freneticum dominum suum se precipitare volentem, vel in aqua submergere, vel alio modo occidere semetipsum, secundum quod ex verbis beati
45 Augustini que ponuntur 5 q. 5 *Non omnis*, et 23 q. 4 c. *Ipsa pietas*, et c. *Minimum*, colligitur evidenter.

Discipulus: Istud exemplum non est ad propositum, quia secus est de aliquo subdito se volente occidere quia perdidit usum rationis, et de papa qui est caput omnium, in quem in nullo casu
50 licet manus iniicere violentas.

Magister: Male dicis, ut dicunt, cum asseris quod in nullo casu licet in papam manus iniicere violentas, quamvis non liceat in ipsum manus iniurias iniicere. Nam si papa, sive effectus freneticus aut aliter alienatus a sensu, vel, habens usum rationis, ex
55 desperatione vel tristitia vel alia causa quacunque vellet seipsum occidere, semetipsum de muro precipitando vel aliter, violenter esset tenendus. Si etiam esset in aliqua domo quam quis sciret certissime ruituram, et ille sibi prenunciaret domum ruituram, si papa nollet credere nec exire, papa in hoc casu esset extrahendus
60 invitus, et ita manus violenta esset iniicienda in papam. In pluribus etiam aliis casibus licite posset quicumque servus manus

---

40 detinendi] *omitted* Ly detinandi Vg An Fi We 40–42 et ... capiendi] et ligandi nonnunquam ab omni iurisdictione separatur nam non solum medicus sed etiam socius imo etiam subditus et servus habet potestatem capiendi] *omitted* Ly 40 et] *omitted* We Ba To 40 ligandi] *omitted* Ba To 41 nam] Non To 42 habet] habent We 42 freneticum] et *added* Ly Vg Bb An Fi Vc etiam *added* We 44 semetipsum] seipsum Ba To 44 beati] *omitted* To 45 omnis] omni Ly 46 et] in To 46 c] in *added* To 46 minimum] Nimium Bb Vc We Ba 46 evidenter] ad omnes in caritate existentes pertinere *added* Ly 47 est ad] a Bb 47–48 secus] sicut To 48 aliquo] alio To 48 volente] volentem To 48 quia] qui To 48 usum] usus To 49 in²] *omitted* We 51 dicunt] videtur An Fi 51 cum asseris] *omitted* To 52 liceat] licet Ly 53 iniicere] mittere To 53 nam] *omitted* Ly 53 sive] esset Ba To 54 aliter] alias Ba 54 vel] non Ly sive Vc We non *added* Ba To 56 semetipsum] se Ba To 56 precipitando] precipiendo To 57 si] Sic To 57 esset²] *omitted* An Fi 57 quis] ui Fi 58 prenunciaret] pronunciarer Ly Ba 58 si] sed Bb Vc 59 papa¹] papam Bb 59 credere nec] *omitted* To 59 papa²] *omitted* To 59 casu] *omitted* An Fi 59 esset] *omitted* To 60 esset] *omitted* To 60 papam] ipsum Vc We

iniicere violentas in papam, ipsumque ligare et fortiter detinere. Et ita manifeste potestas capiendi, ligandi, et detinendi ab omni iurisdictione poterit separari. Non enim per frenesim pape vel alterius, vel voluntatem occidendi seipsum, tribuitur alicui iurisdictionis super volentem seipsum occidere, et tamen tunc habet etiam servus potestatem capiendi, ligandi, et detinendi etiam papam. 65

Discipulus: Cogor concedere quod potestas capiendi, detinendi, et ligandi ab omni iurisdictione poterit separari, sed hoc non accidit nisi quis velit seipsum occidere. 70

Magister: Quid si papa vellet absque nece in seipsum manus iniicere, oculosque proprios eruere, aut manus vel pedes abscidere.

Discipulus: Etiam tunc posset licite ab alio absque iurisdictione ligari. 75

Magister: Si papa vellet alium occidere sine causa, nunquid illi liceret vim vi repellere absque iurisdictione.

Discipulus: De hoc vellem scire quid predicti assertores dicant. 80

Magister: Dicunt quod liceret saltem regi vel laico vim vi repellere, et tamen per talem repulsam iurisdictionem super papam repellens vim vi minime obtineret.

---

62 ipsumque] quia ipsum To 62 et fortiter] fortiter et Ba To 63 ita] patet added Ba To 63 manifeste] quod added Ba To 63 capiendi] et added To 63 ligandi] omitted Ly Vg 65 vel voluntatem] vel voluntatem] volentis Ly 65 voluntatem] Vg Vc We Ba: voluntate Bb An Fi To 65 occidendi] occidi Ly 65 seipsum] se Ba 66 super] supra Ly 66 seipsum] se Ly 66 et] omitted Ba 67 detinendi etiam] etiam detinendi Ly 69–70 detinendi] omitted Bb 64–70 Non... separari] omitted To 70 sed] Magister Vd 70 hoc] omitted To 71 nisi] quando added Ba To 71 velit] vult Ba se vult To 72 magister] ideo quero Ba To Di Es Fr Ca Discipulus Vd La omitted Lc 72 nece] necessitate Ly voce To 72 manus] violentas added Ba violontas added To 73 oculosque proprios] oculosque proprios] oculos Ly Ba 73 proprios] ipsos Vg 75 discipulus] Magister Ba To Di Es Fr Ca Vd La Lc 75 etiam] omitted Ba To Di Es Fr 75 posset] potest Ba To 75 licite] aliquis added Vg 77 magister] Discipulus Ba To Di Es Fr Ca Vd La Lc Quid added We Ba To Di Es 77 sine] absque To 79 discipulus] omitted Ba To Di Es Fr Ca Vd La magister Lc Ar 79 hoc] enim added Ba To 81 liceret saltem] ligeret saltim An 81 vel] et Vc We 82 per] saltem added Vg 82 repulsam] repulsionem non haberet Ba To 83 repellens] repellendi Ly Vg si Ba 83 minime obtineret] repelleret Ba

85 **Discipulus:** Non adducunt exempla nisi ubi imminet mors corporalis vel saltem lesio gravis.

90 **Magister:** Si licet pro morte corporali (imo pro gravi iniuria corporali) propria et aliena vitanda manus iniicere violentas in papam absque iurisdictione, multo magis pro morte spirituali multitudinis fidelium evitanda licebit in casu manus iniicere violentas in papam. Consimili enim modo arguendi arguit beatus Augustinus ad probandum quod licet in hereticos exercere vindictam, ut habetur 23 q. 4 c. *Ipsapietas*, fundans se in isto medio: ‘omne quod debemus impendere hominibus pro morte eorum temporali vitanda, debemus eisdem impendere pro morte eterna vitanda’, dicens in hec verba: “quid igitur de opere misericordie, quod pro vita eterna adipiscenda et pena eterna vitanda hominibus deberemus impendere, iudicandum est, si pro salute ista non solum temporali, sed etiam brevi et ad tempus exiguum liberanda sic nos subvenire hominibus ratio vera et benigna compellit”.

100 Ex quibus verbis et Augustini processu ibidem, ubi per multa exempla probat quod debemus etiam illos qui minime sunt de iurisdictione nostra liberare a morte invites et in eos manus iniicere violentas pro morte vitanda, colligunt isti quod si pro vitanda morte corporali pape et alterius licet manus iniicere violentas in papam, ipsumque captivare, tenere, et ligare, multo fortius licebit in casu pro morte spirituali vitanda ipsius pape et aliorum, et

---

83–84 repellens... Discipulus] si vim vi repelleret To 84 adducunt] addunt Bb 84 ubi] ibi To ipsi added Vg 84 imminet] ipsi immineret Ly 87 propria] omitted To 87 vitanda] fidelium evitanda Ly evitanda Vg 88 iurisdictione] speciali multitudinis fidelium added Ly 89 multitudinis fidelium] omitted Ly 89 evitanda] vitanda Ba To 89 licebit] liceret Ba 90 in papam] omitted To 90 enim] omitted Ba To 90 arguendi] omitted Ba 92 ipsa] Ipsas Ba 93 omne] domine To 94 temporali] corporali Vc To 94 impendere] dependere Gs 95 vitanda'] vitanda] adipiscenda To 95 dicens] dicit Ly 96 quod] omitted Ly Vg 96 pro] omitted To 96 adipiscenda ... eterna²] omitted Bb 97 deberemus] Fb: debemus Vc We omitted Ly Vg Bb An Fi Ba To 98 et] omitted To 99 compellit"] compellit] compellitur Bb To 101 probat] probant To patet added Ba To 102 a morte] omitted To 102 et] etiam We etiam added Ba To 102 in eos] omitted Ba To 103 colligunt] igitur added Ba To 103 vitanda²] omitted To 104 corporali] omitted Ly Vg Bb We Ba To 105 captivare] et added Ba 106 morte] omitted To 106 aliorum] alterorum Ly Vg 106 et²] omitted Ly Vg Ba To

pro vita eterna adipiscenda salvandoque grege dominico manus iniicere violentas in papam ipsumque fortiter ligare et tenere.

Discipulus: Videtur apparens, si constaret papam velle spiritualiter corrumpere orthodoxos, quod captivari posset et teneri, sed propter infamiam facti, de qua non constaret quod non esset falsa, non esset hoc agendum. 110

Magister: Non dicunt isti quod propter infamiam papa captivari deberet, sed asserunt quod si patenter impediret inquisitionem debitam fieri de ipso, pro salute totius christianitatis deberet detineri per illos qui tantam haberent potentiam temporalem, nec essent detinentes excommunicati. Sicut nec illi sententiam excommunicationis incurrerent, qui detinerent papam volentem seipsum vel alium innocentem absque causa occidere. Non incidit quis in canonem propter iniunctionem manuum in papam vel alium clericum absque temeritate vel dolo. 115 120

Discipulus: Violentia non videtur esse sine temeritate vel dolo.

Magister: Respondent quod potes equivocare de vocabulo 'violentie', et aliter uti vocabulo quam ipsi accipiant. Ipsi enim accipiunt iniunctionem manuum violentam pro omni iniunctione manuum in invitum, et sic constat quod iniectio manuum violenta in aliquem potest esse caritativa, absque omni temeritate et dolo. 125

Capitulum 57

Discipulus: Ex quo, secundum istos, de papa super crimine

---

107 salvandoque] salvandoquod To 107 grege dominico] grege dominico] gregem dominicum Ba To 107 dominico] dominica We 109 discipulus] Istud added Ly 109 videtur] ratio added Ba 109–110 spiritualiter] non added To 110 captivari] capi Ly 111 propter] semper To 111 facti] falsam Ly Vgm facti Vg 111 qua] quo To 111 non²] omitted To 112 falsa... esset] omitted Bb 114 impediret] impederet To 116 haberent] habent Ba 116 potentiam] potestatem Ly potestatem seu potentiam To 117 nec¹] etiam added Ba 117 illi] omitted To 118 volentem] volente Bb volentes Ba omitted To 119 absque] sine Ba omitted To 119 causa] vellet added To 120 canonem propter] omitted To 120 iniunctionem] excommunicationem To 121 clericum] quia added Ba To 121 absque] enim added Ly Vg Bb An Fi Vc We causa added To 122 non] modo To 122 vel] et To 123 potes equivocare] potes equivocare] equivocas Ly 123 potes] potest To 124 violentie'] violentie] violentia Ba To 124 aliter] vis added Ly 124 ipsi²] Episcopi Ly 126 manuum¹] omitted Vg To etiam added Vc 126–127 violenta] violentam To 2 de ... super] super papa de Ly

heresis diffamato catholici habent inquirere, et ipsum etiam captivare si propter resistantiam eius aliter non possunt procedere ad inquisitionem faciendam, peto ut dicas ad quos, secundum istos assertores, spectat inquisitio supradicta.

Magister: Dicunt quod spectat ad illos catholicos ad quos spectaret pape punitio, si esset in heresi manifesta deprehensus. Unde, ut dicunt, predicta inquisitio primo et principaliter spectaret ad universalem ecclesiam, si essent ita pauci catholici quod omnes convenirent in unum vel possent leviter convenire. Secundo, pertineret ad concilium generale quod vices gerit universalis ecclesie. Tertio, si nec universalis ecclesia conveniret in unum, nec generale convocaretur concilium, spectaret ad diocesanum in cuius diocesi papa moraretur, cum consilio vicinorum episcoporum si esset necesse. Si autem diocesanus negligeret, pertineret ad sedem vel clerum ubi papa moraretur. Si vero omnes clerici essent dampnabiliter negligentes, talis inquisitio spectaret ad laicos.

Capitulum 58

Discipulus: Video quod isti proportionabiliter dicunt de inquisitione facienda de papa super heresi diffamato sicut dicunt de punitione pape in manifesta heresi deprehensi. Ideo istam materiam censeo differendam quousque investigavero quis debet punire papam qui manifeste deprehenditur in heresi. Nunc autem dicas propter quam infamiam, secundum istos, est de papa inquisitio facienda.

---

3 heresis] heresi Ly 4 si] sed To 4 resistantiam] iustitiam To 4 possunt] possent Ba 6 inquisitio] facienda *added* Fi 7 spectat] spectant Ly 8 in] de To 8 manifesta] manifeste Ly Vg Vc We Ba To 8 deprehensus] reprehensus Ba 10 pauci] pontifici To 10–11 quod omnes] *omitted* An Fi 11 convenirent] convenissent An Fi Vc We 12 gerit] tenet Ly 13 si] sic To 13 ecclesia] *omitted* Bb nec concilium generale *added* We Ba 13 conveniret] convenirent Ba 14 nec ... concilium] nec generale convocaretur concilium] vel convocaretur We Ba 14 convocaretur] convocatur Bb *omitted* To 15 vicinorum] viciorum Bb 16 necesse] Quarto *added* Ba To 16 autem] *omitted* Ba To 16 diocesanus] ille *added* Ba 16 pertineret] pertinet To 17 vel] et To 1 58] 56 Fi 2 proportionabiliter] proportionaliter Fi We 4 deprehensi] eprehenso Ba To 5 censeo] ceseo Bb transeo vel feson Vg transeo Ba To 5 differendam] defferendam Vg 6 deprehenditur] deprenderetur We 6 in] de Ly 7 propter] per Fi 7 papa] *omitted* Bb

Magister: Ut ad tuam interrogationem perfecte respondeant, distinguunt, quia aut fama est orta a certis personis, providis et discretis, integre opinionis et fame, ante infamiam pape nolentibus papam accusare de heresi, aut est orta ab incerto auctore, vel a certo auctore nolente contra papam inscribere sed denunciare volente. Si primo modo, dicunt quod est omnino procedendum ad inquisitionem nisi papa sponte se velit iudicio bonorum virorum submittere. Si autem orta est fama ab incerto auctore, vel auctore certo denunciare volente, et non est tanta infamia quin absque scandalo ecclesie et periculo fidei valeat tolerari aut etiam dissimulari, non videtur quod sit ad inquisitionem procedendum. Aliter de necessitate salutis tenetur ille cuius interest, et potest, diligenter inquirere veritatem.

Discipulus: Dic quomodo, secundum istos, procedere debet iudex iuxta primum membrum.

Magister: Dicunt quod cum aliquis papam vult de heresi accusare, illi qui esset iudex pape in heresi deprehensi debet suam intentionem exprimere, quam iudex, quicumque sit ille, sive ecclesiasticus sive laicus, debet diligenter examinare. Et si invenerit ipsum ad accusandum idoneum, denuntiet pape quod de heretica impetitur pravitate, rogando eundem quod iudicio eligendorum iudicum se submittat, exemplo sanctorum patrum qui pro minoribus criminibus se aliorum iudicio subiecerunt. Quod si papa de sua confidens innocentia pro omni scandalo amovendo consense-

---

9 perfecte] facte To 10 quia] quod Ly 10 aut] ut *added* To 11 integre] intellige To 11–12 nolentibus] Fi We To: volentibus Ly Vg Bb An Vc Ba 12 est] *omitted* Bb 12 incerto] integro To 12–13 vel ... auctore] vel a certo auctore] *omitted* Ly Vc 13 a] *omitted* Ba To 13 nolente] volente Ly Vg valente To 13 sed] seu Ly Vg se To 15 sponte se] *omitted* To 16 fama] *omitted* To 16–17 vel auctore] vel auctore] *omitted* Bb 17 auctore] *omitted* Ly a Ba To 17 denunciare] *omitted* Ba To nolente inscribere se contra eum sed denunciare *added* Ba 17 volente] nolente Vc We volentem inscribere se contra eum et denunciare To 17 et] *omitted* Bb 17 non] ideo Vc 19 dissimulari] et *added* Bb 22 secundum] *omitted* To 23 iuxta] secundum Ba To 24 dicunt] *omitted* Bb 24–25 accusare] tunc *added* Ly Vgb 25 illi] ille Ly Vg Ba To 26 quicumque] quecumque Ly 26 sive] *omitted* Bb 28–29 denuntiet ... eundem] denuntiet pape quod de heretica impetitur pravitate rogando eundem] *omitted* Vg *added* Vgm 28 denuntiet] denuntiet We 29 impetitur] impeditur Ly 29 pravitate] pravitate We 29 eundem] eum Ly Vg 30 iudicum] *omitted* Ly iudicio Vg 30 submittat] submittit To 30 exemplo] ex Bb 31 criminibus] *omitted* To 31 subiecerunt] subiecerunt To 32 confidens] *garbled* To

35 rit facere, eligantur iudices a papa et accusare volente, qui secundum iustitiam sine personarum acceptione procedant. Si autem papa noluerit quoquo modo se submittere iudicio, ille qui esset iudex pape manifeste in heresi deprehensi, si habet tantam potentiam temporalem vel habere potuerit, ratione dubii, quia dubitatur an sit de iurisdictione iudicis supradicti, citet eundem et tandem, si potuerit, compellat papam sibi respondere.

40 **Discipulus:** Ista narratio multos includere videtur errores. Talis enim processus non est circa aliquem alium a papa habendus, ergo nec circa papam. Item, quomodo potest quis citare papam qui non est iudex pape. Amplius, non videtur quod papa teneatur iudicio cuiuscunque se submittere. Rursus, talis processus
45 non videtur in legibus prefinitus. Quare temere isti talem modum procedendi prefigunt.

Magister: Istas obiectiones et multas alias isti assertores faciunt contra seipsos, respondentque ad ipsas, dicentes primo ad ultimam, quod non intendunt aliquam formam procedendi circa papam prefigere, sed quia papa superiorem in causa heresis,
50 quamdiu manet papa, non habet, et qualiter sit procedendum circa papam contra quem apparet legitimus accusator de heresi in legibus minime invenitur, ne papa contra fidem errare possit insolenter et catholicos secum trahere in errorem, oportet modum
55 aliquem specialem, rationi consonum, non verbis legum totaliter innitentem nec ab intellectu legum penitus discrepantem, circa

---

33 et] ab *added* Ba 33 accusare] accusatore Vc accusatore accusare Ba seu ab accusatore *added* Ba To 35 noluerit] voluerit To 36 pape] *omitted* Vg 36 in heresi] *omitted* To 36 habet] habeat Ly Vg 36–37 potentiam] Bb Vc We Ba To: potestatem Ly Vg An Fi 37–39 ratione ... potuerit] ratione dubii quia dubitatur an sit de iurisdictione iudicis supradicti citet eundem et tandem si potuerit] *omitted* Vc 38 tandem] eandem To 39 potuerit] poterit We 39 papam] eum To 41 circa] contra We Ba 42 circa] contra We 42 quis] aliquis Ly Vg 44 iudicio] alicuius vel *added* Ba To 48 respondentque] respondentquod To 48 ipsas] eas Ba To 49 aliquam] alicui Bb Vc We alicuius To 49–50 circa] contra An Fi We Ba 50 papam] ipsum Ba 50 sed] *omitted* An Fi 50 quia] si *added* Vg An Fi 51 sit procedendum] Sa We Ba To: sic proceditur Ly Vg Bb An Fi Vc 51–52 circa papam] circa papam] *omitted* Bb Vg *added* Vgm 51–52 circa] contra Sa We Ba To 52 contra] *omitted* To 52 apparet] potest To 52–53 in legibus] *omitted* To 54 secum] secus To 55 specialem] invenire *added* To 56 legum] *omitted* Ly 56 penitus] *omitted* To 56 circa] contra We Ba

accusationem summi pontificis invenire. Quemadmodum, si regnum aliquod ex causa rationabili regem suum vellet compellere in iudicio coram populo respondere, cum in legibus regnorum de hoc casu nichil penitus caveatur, oporteret modum aliquem specialem excogitare qui esset in tali casu servandus. Modus autem superius recitatus de papa quem cupit aliquis idoneus accusare rationabilis istis apparet, quare videtur illis quod modus predictus circa papam congrue poterit observari. Nec tamen invident cuiunque qui modum magis rationabilem cogitare valebit, et forte in aliquo casu, propter aliquas circumstantias, non esset predictus modus usquequaque servandus, nec forte propter potentiam et auctoritatem pape poterit dari certus modus in omni casu servandus. Per hoc dicunt quod male arguis cum dicis ‘talis processus non est tenendus circa alium a papa ergo nec circa papam’. Nam circa papam, quia non constat quod habet superiorem in hac causa, eo quod non constat ipsum esse hereticum, necesse est aliquid speciale servare et modo speciali procedere. Cum vero dicis quod nullus potest citare papam qui non est iudex pape, respondent quod, quia non solum qui est in rei veritate iudex alicuius, sed etiam qui dubitatur esse iudex potest ipsum citare, ideo potest quis citare papam quando probabiliter dubitatur an sit iudex eius.

---

57 invenire] *garbled* Vg *added* Vgm venire To 57 quemadmodum] *omitted* To 58 rationabili] rationali Vg 59 cum] quia Ly qui To 59 in²] *omitted* To 59 regnorum] regni Ba To 59 de] in Vc 60 casu] *omitted* Ba To 60 nichil] nulla Ba To 60 caveatur] habetur Ly teneatur Bb mentio habeatur Ba mentio proponatur To 60 oporteret] Ly Vg Bb: oportet An Fi We Vc Ba To 60 aliquem] alique Vc 60–61 specialem] rationabilem Vc We Ba 62 recitatus] Ly Vg Bb Vc Ba: recitatur An Fi We To 62 aliquis] quis Ba To 63 apparet] patet To 63 quare] quia Vc 64 circa] contra We 64 observari] servari Ba *omitted* To 65 cogitare] excogitare Ly Vg Vc 65 et] *omitted* Ba 66 non esset] *garbled* To 67 nec] *omitted* To 67 forte] *omitted* An Fi To 67 propter] papa To 67 potentiam] potestatem Ly 67 et] vel Ly 68 pape] populo Vg *omitted* To 68 certus] certius To 68 omni] hoc Fi 69 per] Propter Ly Vg 69 dicunt] *omitted* To 69 cum dicis] *omitted* Ly Vg 70 circa²] contra Ba 70 papam] papam] ipsum To 70–71 nam ... papam] Fi Vc We: nam contra papam Ba non circa papam To *omitted* Ly Vg Bb An 71 quod] non *added* Ly Vg Bb An Fi To 73 vero] cum *added* To 75 quod] *omitted* Ly 75 quia non] *omitted* To 75 solum] ille *added* Ba To 75 qui] *omitted* Vg *added* Vgb 76 iudex] alicuius *added* Ba To 76 ipsum] eum Ba 76 citare] et *added* Ba To 77 quis] ipsum *added* Fi 77 dubitatur] dubitat Ba To

Discipulus: Nemo debet dubitare se esse iudicem pape, quia debet esse certus quod non est iudex pape antequam de heresi
80 convincatur.

Magister: Respondetur quod quamdiu non apparet quis idoneus qui vellet accusare papam, nec est graviter diffamatus, debet quilibet esse certus se non esse iudicem pape. Quam cito autem apparet accusator idoneus de quo presumitur quod bono zelo
85 papam accusare proponit, vel papa est de heresi graviter diffamatus ita ut talis diffamatio convenienter dissimulari non possit, quicumque esset iudex pape (si papa esset manifeste in heresi deprehensus) posset probabiliter dubitare se esse iudicem pape. Postquam autem papa esset aperte in heresi deprehensus talis non
90 debet dubitare sed debet esse certus se esse iudicem olim pape. Non ergo in hoc casu quilibet debet esse certus se non esse iudicem pape, imo potest probabiliter dubitare papam ex suo delicto esse effectum de iurisdictione sua, et propter dubitationem probabilem habet potestatem in iure citandi ipsum.

Discipulus: Quid si non audet citare ipsum, scilicet papam.
95

Magister: Dicitur quod si principes et potestates ac clerici et laici causam Dei negligenter et favor pape indebitus ita multitudinem occuparet quod papa nec ad submittendum se iudicio nec ad respondendum quomodolibet induci vel cogi valeret, non
100 restaret illis qui eum de iure citare deberent nisi dolor et gemitus, essetque eis servandum consilium beati Augustini quod dat catholicis quando peccans habet multitudinem sociam, qui, li-

---

79 de heresi] *omitted* Ly 81 respondetur] Videtur Ly 81 quis] aliquis We Ba 82 vellet] velit Vc We Ba To 84 apparet] aliquis *added* Ba To 85 graviter] *omitted* Ba 86 ut] quod Ly 86 possit] potest Ly Vg posset Ba To 87 quicumque] non *added* To 87 si ... manifeste] *omitted* To 88–89 posset ... deprehensus] posset probabiliter dubitare se esse iudicem pape postquam autem papa esset aperte in heresi deprehensus] *omitted* Bb 88 esse] *omitted* Vg *added* Vgb 90 se ... pape] quod est iudex pape Ly 92 suo] *omitted* To 93 sua] *omitted* To 93 propter] talem *added* Vc We Ba 94 in] de Vc We Ba 95 quid] Qui Vg 95 ipsum scilicet] ipsum scilicet] *omitted* Vc We 95 scilicet] id est Ly Vg 96 dicitur] Respondent Ly Respondetur Vc We Ba *omitted* Vg Bb To 96 quod] quid To 96 et potestates] *omitted* Bb 96 ac] *omitted* Ba To 98 papa] *omitted* Vc 99 valeret] posset Ly Vgm deberet Vg 100 et] *omitted* Ba 100–101 gemitus] et *added* Ly Vgb 101 essetque] esset Ly Vg 102 peccans] potestas Ly Vg 102 sociam] sociorum Ly saciam To 102 qui] *omitted* We in *added* Ba

bro secundo Contra epistolam Parmeniani, ut recitatur 23 q. 4 c. *Non potest*, ait: “non potest esse a multis salubris correctio, nisi cum ipse corripitur, qui non habet sociam multitudinem. Cum vero idem morbus plurimos occupaverit, nichil aliud restat bonis quam dolor et gemitus”. Et infra: “revera cum contagio peccandi multitudinem invaserit, divine discipline severa misericordia necessaria est. Nam consilia separationis et inania sunt, et pernicio-
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995

103 epistolam] episcopum Ly *omitted* To 103 parmeniani] Fb: Permeniani Vg Bb An Fi Vc We Ba To Permeniam Ly 104 ait ... potest²] ait non potest] *omitted* Bb 104 ait] enim *added* We 105 ipse] ille We Ba To 105 non] *omitted* To 105 sociam] saciam To 106 nichil] vel Vg nichil Vgm 107 dolor] color Bb 108 multitudinem] multos To 108 divine] diem To 108 severa] vera Ly Vg sevam To 108 misericordia] misericordie To 109 necessaria] necessa An Fi Vc We 109 separationis] reparationis We Ba 109 et¹] Fb Ly Vgb Bb Vc Ba To: *omitted* Vg An Fi We 109 sunt] istis *added* Ly 110 sunt] Fb Sa: *omitted* Ww 110 et²] quia To 110–112 perturbant ... autem] perturbant infirmos bonos quam corrigant animosos malos et infra turba autem] *omitted* To 112 in] *omitted* To 112 populis] propriis Bb 113 obiurgatione ferienda] obiurgationem ferenda To 113 est] Fb Ly Vgb: *omitted* Vg Bb An Fi Vc We Ba To 114 atque] adque We 114–115 aliquod ... super] aliquod flagellum de super] *omitted* Ly 114 aliquod] ad To 115 domini] Fb Vc We: Deo Ly Vg Bb An Fi biendo Ba emido To 115 quo] qua Ly qui To 115 pro] quod Vc 115 vapulare²] vapulare] vapularent Vc 116 appareat] apparet Vc 116 vel] si *added* Ba To 116 ipse] pape Bb 117 favet] faveret Ly 117 vel] nec Ba 118 possit] *omitted* To 118 comparere] parere Ly 118 aliud] *omitted* Ba 118 illique] illius Ly et ille To 119–121 in ... citatio] hereticus To 121 accusatio] accusationes To 121 essent] esset Vg essent Vgb *omitted* To 122 facultas] faculta Bb

103–115 col. 914

125 bonorum, essent fautores pape graviter increpandi et modis omnibus inducendi ut laborarent fideliter quantum liceret pro officio cuiuscunque quatenus in favorem fidei christiane papa iudicio se submitteret, vel illi qui esset iudex suus si esset manifeste in heresi deprehensus respondere cogere-
 130 tur. Cum autem dicis quod papa non tenetur se submittre iudicio cuiuscunque, respondent quod in casu, pro scandalo evitando et veritate catholica declaranda et exaltanda ac pro communi utilitate procuranda, tenetur papa de necessitate salutis se iudicio inferiorum submittre.

Capitulum 59

Discipulus: Pande rationem eorum quare, si apparet accusator idoneus, papa tenetur de necessitate salutis se iudicio inferioris vel inferiorum suorum submittre.

5 **Magister:** Non putes quod ipsi intendant dicere papam in omni casu ad voluntatem cuiuslibet se debere submittre iudicio aliorum, sed volunt quod absque causa rationabili papa non debet iudicium recusare quando ex submissione sua declararetur veritas et iustitia. Et talis submitio nullum sibi spirituale preiudicium
 10 generaret, et accusantis zelus vel malitia panderetur. Ad hoc autem dicendum tali ratione moventur. Utilitas propria et communis sunt preferende malitie proprie et aliene omnique utilitati proprie temporali. Nam multorum utilitas preferenda est utilitati unius, ut habetur 7 q. 1 *Scias*, et 8 q. 1 *In scripturis*, et 25 q. 1 *Que*

---

123 essent] esset Vg essent Vgb 123 pape] papam To 124 laborarent] laborent Vc 125 cuiuscunque] cuiuslibet Ly Vg cuiusque Bb Vc We 126 vel] omitted Ly ut Ba et To 126 illi] illius Ly ille Bb To 126 esset¹] omitted To 126 manifeste] manifestus Ly 127 dicis] omitted Bb 128 cuiuscunque] cuiusque Bb garbled To 129 evitando] vitando Vc Ba To 130 ac] etiam added Ba To 130 procuranda] procurenda Vg 130 papa] omitted To 131 inferiorum] inferioris Ba 2 pande] Ostende Ly 2 apparet] appareat Ly 3-4 inferioris vel] omitted Ly Vg We Ba 4 suorum] omitted To 5 putes] propter Ba 6 casu] et added Vc We 7 debet] omitted Bb 8 quando] scilicet added Ba To 8 declararetur] declaretur Ly Ba To 9 nullum sibi] Vc We Ba: nulli Ly nullius Vg Bb An Fi To 9 spirituale] speciale Ly Vgb 10 et] omitted To 10 vel] et Vc Ba To 11 moventur] Nam added Ba 11 utilitas] et added To 12 proprie²] pape Ly 13 multorum...] unius] omitted To 14 1¹... q³] 1 scias et 8 q 1 in scripturis et 25 q] omitted To 14 8] omitted Vg added Vgb 14 1²] omitted Bb 14 1³] 3 Ly Vg To

ad perpetuam. Ergo multo fortius utilitas propria et communis 15
preferende sunt utilitate proprie, et multo magis preferende sunt
malitie proprie et aliene. Sed papa quem accusator idoneus vult
de heresi accusare, submittendo se iudicio catholicorum, procurat
utilitatem propriam et communem, quia procurat declarationem
veritatis et iustitie que est utilitas propria et communis, et hec uti- 20
litas propriam utilitatem non impedit. Ergo papa ad hoc tenetur
in hoc casu de necessitate salutis. Hoc enim faciendo, si est inno-
cens, ab omni impetitione super crimine falso liberat semetipsum
accusantisque malitiam vel innocentiam manifestat, et veritatem 25
exaltat ac bono exemplo sibi subiectos edificat universos, dum ex
zelo veritatis et iustitie suorum inferiorum iudicium non recusat.
Si autem papa est reus, multo magis tenetur se submittere aliorum
iudicio vel sponte renunciare papatui, quia absque periculo anime
non potest papatui presidere eo quod omnis hereticus publicus et 30
occultus est omni ecclesiastica dignitate privatus.

Discipulus: Ista assertio videtur probabilitate carere quia per
predictam rationem papa pro omni iniuria quam faceret alicui et
pro omni excessu tenetur se subdere aliorum iudicio. Si enim pro
crimine falso teneretur se subdere iudicio aliorum, multo fortius 35
pro vera iniuria et vero excessu se subdere iudicio teneretur. Sed
hoc constat esse falsum et per verba Augustini evidenter con-
vincitur, qui in libro De vita clericorum, ut recitatur dis. 86 c.
Quando, asserit manifeste quod cum prelatus corrigendo subdi-
tos suos modum excedit, ab eo nequaquam exigitur ut veniam 40
a subditis expostulet. Ergo multo magis si papa de crimine fal-
so impetitur non est necesse quod inferiorum suorum iudicio se
submittat.

Magister: Ad hoc respondetur quod non est simile de iniuriis

---

16 sunt¹] *omitted* Vg *added* Vgb 16 magis] fortius Ly 17 malitie] *omit-
ted* Vg *added* Vgb 18 submittendo] submittende Bb 18 iudicio] aliorum
scilicet *added* We 19 utilitatem ... procurat] *omitted* To 21 propriam]
propria To 21 utilitatem] *omitted* An Fi 22 in ... casu] *omitted* To
22 enim] autem Ly 23 falso] minime *added* To 24 accusantisque] auc-
toribus To 27 autem] ergo Ly 33 tenetur] teneretur Vg Bb Ba To 33 subdere] ■
omitted Bb submittere Vc 33 iudicio] *omitted* To 34 crimine] mine Bb
35 excessu] processu Ba 35 iudicio] aliorum *added* To 36 constat] pat-
tet Ba potest To 36 et] ut Ba To 37 86] 88 Ba To 38 quando] ubi
Ly Vgb 39 eo] We Ba: eis Ly Vg Bb An Fi Vc To 40 a] ab eis Ba
To 40 expostulet] postulet Ba postulent To 40 magis] fortius An Fi
41 impetitur] impeditur Ly 41 suorum] *omitted* Ly Vg

45 et nonnullis aliis criminibus et de heresi, quia iniurie et alia cri-
 mina multa papam reum non deponunt, potestque papa aliter sa-
 tisfacere passis iniuriam et de suis scandalizatis excessibus quam
 se alicuius iudicio submittendo, et ideo, quando hoc potest, non
 tenetur se submittere iudicio alienius. Sed crimen heresis papam
 de papatu deponit ipso facto, et ideo si non potest aliter satisfa-
 50 cere accusare volenti et scandalizatis de ipso nisi se submittendo
 iudicio, ad hoc de necessitate salutis astringitur. Et consimiliter
 dicunt quod si papa de aliqua iniuria vel alio excessu non aliter
 posset satisfacere illi vel illis cui vel quibus tenetur quam se su-
 bmittendo iudicio, ad hoc esset de necessitate salutis astrictus. Si
 55 vero papa se nullius subdendo iudicio possit satisfacere ipsum de
 heresi accusare volenti et aliis scandalizatis de ipso, poterit alium
 modum tenere. Ad Augustinum dicitur quod prelati qui in cor-
 rigendo modum excedit aliter potest satisfacere subditis quam ab
 eis veniam postulando, et ideo non exigitur de ipso ut veniam
 60 postulet ab eis.

Discipulus: Quomodo secundum istos posset papa satisfacere
 accusari volenti nisi subderet se alicuius iudicio.

Magister: Respondetur quod sepe potest negativa probari, et
 ideo si esset talis casus quod contrarium illius quod accusare vo-
 65 lens intendit posset papa probare, sufficeret pape talem negativam
 probare, nec tunc tenetur se subdere alicuius iudicio.

Capitulum 60

Discipulus: Puto quod intelligam istorum in hac parte senten-

---

44 aliis] *omitted* To 44 iniurie] iniuria Ba 45 potestque] potestquia
 To 47 hoc] *omitted* Ly 47 potest] *omitted* Fi 48 tenetur] hoc *added*
 To 48 submittere] subdere Vc We 49 si] *omitted* To 50 nisi] non To
 50 submittendo] submittat Ly Vg 52 dicunt] *omitted* To 52 alio] aliquo
 Ly Vg To 53 posset] possit Ba 53 tenetur] teneretur We 53 quam se]
omitted To 54 ad hoc] adhuc Ly Vg 55 papa] *omitted* To 55 possit]
omitted Bb 56 volenti] volentis To 56 scandalizatis] scandalizantis To
 56 de ipso] *omitted* An Fi 57 dicitur] dicunt Ly Vgb Vc We Ba 57 in]
omitted To 57–58 corrigendo] corripiendo Ly Vg To 58 aliter] alio mo-
 do Ba To 59 eis] ipsis Ba To 60 postulet] expostuletFi deposcat Vc We
 61 istos] ipsos Vg 62 volenti] violenti Ly 62 subderet] submitteret Ba
 To 63 negativa] necessaria To 63 probari] *omitted* An 64 si esset]
omitted To 64 talis] *omitted* Bb 64 contrarium] contra To 65 papa]
omitted To 65 negativam] necessariam To 66 nec] quia We 66 tenetur]
 teneretur Bb Fi We Ba 66 subdere] submittere Ba To

tiam, sed queso, indica michi quid isti dicant agendum si papa se sponte iudicio arbitratorum submiserit, et accusator in probatione defecerit, an scilicet papa teneatur se purgare. 5

Magister: Dicunt quod si papa apud bonos et graves est enormiter de heresi diffamatus, ita quod grave scandalum apud catholicos est exortum, ipse de necessitate salutis se purgare tenetur si aliter famam suam recuperare non potest. Si autem taliter non est diffamatus ad purgationem minime obligatur. 10

Discipulus: Pro primo membro si habent aliqua motiva profer in medium.

Magister: Dicta assertio pluribus rationibus videtur posse probari, quarum prima talis est. Qui famam suam integram et illesam servare tenetur, si potest, etiam ipsam famam, si absque culpa sua vel etiam ex negligentia lesa est vel perdita, de necessitate salutis recuperare et restaurare, si potest, astringitur. Sed papa de necessitate salutis, si absque crimine potest, tenetur famam suam illesam et integram custodire. Igitur si fama pape ex aliquo casu lesa est vel perdita et ipse est immunis, de necessitate salutis, si potest, famam suam recuperare vel restaurare et reintegrare tenetur, et per consequens, si non potest hoc facere aliter quam se purgando, se purgare legitime de necessitate salutis tenetur. Maior videtur evidens. Minor probatur auctoritate Augustini qui, ut legitur 12 q. 1 c. *Nolo*, ait: “nolo ut aliquis de nobis inveniatur male vivendi 25 occasionem. Providemus enim bona, ut ait Apostolus, non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Propter nos

---

3 dicant] iudicant Ly 4 accusator] accusata To 5 defecerit] de To 5 scilicet] tunc added Ba To 8 ipse] omitted To 9 suam] omitted An Fi Vc 11 habent] habes Ly Vg 13 dicta] Predicta Ba To 13 rationibus] assertionibus To 13–14 probari quarum] probari quarum] omitted To 14 quarum] omitted Ba 14 et illesam] omitted To 15 etiam] omitted Vc We 15 ipsam] ipse Vc We 15 famam] omitted Ly 15 si²] omitted Ba 16 etiam] omitted Ba 16 ex] e Bb 17 recuperare] reparare Ly Vg tenetur added Fi 17 astringitur] tenetur Ba To 20 perdita] predicta Vg perdita Vgm 21 vel] omitted Ba To 22 hoc facere] famam suam recuperare vel reintegrare Vc We 23 legitime] et added Ba To 23 salutis] Vc Ba To: omitted Ly Vg Bb An Fi We 23 tenetur] garbled An 24 auctoritate] beati added Ba 25 nobis] Fb Ly Ba: vobis Vg Bb An Fi Vc We To 26 providemus] Providimus To 26 enim] Fb Vg Vc We: etiam Ly Bb An Fi Ba To 26–27 bona ...] etiam] omitted To 27 omnibus] omitted We Ba To

conscientia nostra nobis necessaria est, propter vos fama nostra
 non pollui, sed pollere debet in vobis. Due sunt res conscientia et
 30 fama. Conscientia necessaria est tibi, fama proximo tuo. Qui con-
 fidens conscientie sue negligit famam suam, crudelis est”. Item,
 Gregorius, ut habetur 11 q. 3 c. *Non sunt audiendi*, ait: “non sunt
 audiendi, sive viri sancti sive femine, qui quando reprehendun-
 35 tur in aliqua negligentia, propter quam fit ut in malam veniant
 suspicionem, unde suam vitam longe abesse sciunt, dicunt co-
 ram Deo sufficere sibi conscientiam, existimationem hominum
 non solum impudenter, verum etiam crudeliter contempnentes,
 cum occidant animas aliorum”. Et infra: “proinde quisquis a cri-
 40 minibus flagitiorum atque facinorum vitam suam custodit, sibi
 benefacit, quisquis autem etiam famam, et in aliis est misericors.
 Nobis enim necessaria vita nostra est, aliis fama nostra”. Ex hiis
 aliisque quam pluribus colligitur evidenter quod quilibet christia-
 nus quantum in ipso est famam suam servare debet illesam. Ergo
 45 potissime ad hoc summus pontifex obligatur, quia ad illa que sunt
 de iure nature et ad utilitatem proficiunt aliorum non minus quam
 alii est astrictus. Et ex hoc evidenter infertur quod famam suam si
 lesa est vel perdita, si non potest aliter, per purgationem restaurare

---

28 conscientia] quod scientia Ba To 28 nobis] *omitted* Ly 28 vos] nos
 Bb Ba 29 pollui] polluit To 29 pollere] polluere To 29 vobis] Fb: nobis
 Ww 29 conscientia] ex scientia To 30 fama¹] bona *added* Ly 31 sue]
 tue Ba 32 11] 13 Ba 32 non¹ ... ait] *omitted* Ly 32–33 ait ... audiendi
 ait non sunt audiendi] *omitted* Vc 33 sancti] Fb Vc We: *omitted* Ly Vg
 Bb An Fi Ba To 33 quando] non An Fi Ba To 33–34 reprehenduntur]
 comprehenduntur To 34 malam veniant] malum veniat To 35 suam] si To
 35 sciunt] Fb Ly: sciant Vg Bb An Fi Vc We Ba To 35 dicunt] dicant Ba
 36 conscientiam] puram *added* Ww 36 existimationem] estimationem Vg
 existimatione Vc sciationem To 37 solum] non *added* To 37 impudenter]
 imprudenter Ba 37 etiam] et Vc 37 contempnentes] contempendus To
 38 cum] qui To 38 occidant] Fb Ly Vg: occidunt Bb Vc Ba To occidunt An
 Fi We 38 proinde] Fb Bb We: provide Ly Vg An Fi Vc Ba To 39 atque]
 adque We 40 autem] *omitted* Ly Fi Ba To aliter *added* Vc 40 etiam]
omitted Vg 40 et in] Fb Vc We Sa: et Ba *omitted* Ly Vg Bb An Fi To
 40 aliis] *omitted* To 40 misericors] miseracionis To 41 enim] *omitted*
 To est *added* Ly Vg Bb An Fi Vc We Ba eis *added* To 41 est] Fb: et
 Ba To *omitted* Ly Vg Bb An Fi Vc We 41 nostra] nostra] Fb Vc We:
omitted Ly Vg Bb An Fi Ba To 41 hiis] quibus To 42 quam] *omitted* We
 42 pluribus] plurimis Ly 44 ad hoc] Ly Bb We Ba: adhuc Vg An Fi Vc
 To 45 nature] *omitted* To 47 per] quam Vg

debet.

Secunda ratio est hec. Non minus debet papa satisfacere bonis
et modestis apud quos de heresi graviter infamatur quam detracto- 50
ribus malivolis et malignis, teste beato Gregorio qui, ut habetur 11
q. 3 c. *Inter verba*, ait: “quid enim, si homines non laudant et con-
scientia liberos nos esse demonstraret”. Et infra: “quid enim aliud
detrahentes faciunt, nisi in pulverem sufflant, et in oculos suos in 55
terram excitant, ut unde plus detractionis perflant, inde magis ve-
ritatis nichil videant? Vocandi tamen sunt etiam ipsi et tranquille
admonendi, eisque satisfieri omnibus modis debet, scientes quod
de iudeis Veritas dicit: ‘ne forte scandalizemus eos’”. Ex quibus
verbis patenter habetur quod innocens, a detractoribus malivolis
et malignis mendaciter diffamatus, ipsis modis omnibus satisfacere 60
debet. Ergo multo magis sive fortius si papa apud bonos et
honestos est de heresi graviter, licet mendaciter, diffamatus, eis
modis omnibus, et per consequens si non potest aliter, se pur-
gando, satisfacere debet.

Tertia ratio est hec. Papa non minus quam alii peccatum mor- 65
tale vitare tenetur. Sed qui diffamatus de crimine recusat se pur-

49 minus] *omitted* To 50 graviter infamatur] diffamatur Ba diffametur To
50–51 detractoribus] detractoribus We de detractionibus Ba 51 malivolis] ■
maliciosus Ba To vel *added* Bb 51 malignis] sed papa tenetur satisfacere de-
tractoribus malivolis et malignis *added* Vc 51 beato] *omitted* Ly 51 qui]
omitted Ly 51 11] 13 Ba 52 ait] *omitted* Ly We 52 enim] est To
52 homines] nos *added* Ly 52 laudant] laudent Ba To 52–53 conscientia] ■
nostra *added* Ww 53 demonstraret”] demonstraret] demonstrat We Ba 54 faciunt] ■
faciant Ba 54 pulverem] pulverent To 54 et] ut Ly 54 in²] *omitted*
Vg *corrected* Vgb 54 in³] *omitted* Ly Vg Vc We Ba 55 excitant] exci-
tent Ly Vg 55 detractionis] detractationis Ly 55 perflant] perfluant Ba
55 inde] in An Fi To 56 etiam] et Vc *omitted* Ba To 56 et] *omitted* Ba
To 56 tranquille] tranquille Vg tranquilleque Ba 57 admonendi] amo-
nendi Ly An Fi monendi Ba quia monendi To 57 eisque] eisdem An Fi
To 59 detractoribus] detractionibus An Fi Ba To 59–60 malivolis ... ip-
sis] malivolis et malignis mendaciter diffamatus ipsis] *omitted* To 60 ipsis]
added etiam Fi 60 omnibus] et per consequens *added* An Fi 61 magis
sive] *omitted* Vc We Ba To 62 est] *omitted* Vc 62 licet] vel Ly Vg
62–63 eis ... omnibus] eis modis omnibus] *omitted* Ly 63 omnibus] *omit-*
ted To 63 si] *omitted* To 63 aliter] quam *added* Ba To 63 se] excusare
Ly Vgm 65 hec] *omitted* Bb Ba To 65 alii] aliis Ba 66 qui] cum Ly
quod We Ba 66 diffamatus] est *added* Ba To 66 crimine] et *added* Ba To
66 recusat] recuset We 66 se] *omitted* Ba 66–67 purgare] purgationem
To

gare, cum non potest suam innocentiam aliter declarare, incurrit peccatum mortale, cum hoc sit scandalizare pusillos et infirmos, et etiam magnis et perfectis occasionem scandali dare. Tale autem scandalum est peccatum mortale, quod ex gravitate pene que
70 sibi debetur constate aperte, cum Salvator dicat Matth. 18: “qui autem scandalizaverit unum de pusillis qui in me credunt expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius et demergatur in profundum maris”. Ergo papa tale scandalum de necessitate
75 salutis vitare tenetur, et ita debet se purgare, si non potest aliter suam innocentiam declarare et infamiam exortam sedare.

Discipulus: Dicerent forte aliqui quod si papa diffamatus nolit se purgare et alii scandalizantur de hoc, scandalum tale non est datum sed acceptum, et ideo propter tale scandalum non tenetur
80 papa se purgare.

Magister: Hanc responsionem alii impugnare nituntur, probantes quod tale scandalum est datum, non acceptum, quia ille qui ex forma facti reddit se suspectum de crimine scandalizat infirmos active quantum est in se. Qui autem renuit se purgare quando
85 est graviter diffamatus de crimine reddit se suspectum, imo videtur quod facto fatetur se convictum, quia non minus reddit se convictum de crimine qui, diffamatus, renuit se purgare, quam qui vocatus in ius iudicium nititur subterfugere, cum gravius et periculosius sit subire iudicium quam purgationem prestare. Sed
90 qui iudicium subterfugit ostendit se convictum (Extra, *De presumptionibus*, *Nullus* et 11 q. 1 *Christianis* et 3 q. 9 *Decernimus*

---

67 potest] possit To 67 incurrit] Sa: est Ww 68 pusillos] Vgb We Ba: pupillos Ly Vg Bb An Fi Vc To 70–71 que sibi] quam sibi We sibi Ba omitted An Fi 71 dicat] pene que sibi debetur constat aperte An (*cancelled*) 71 18] 6 Ly 72 de] ex hiis We 72 pusillis] Vulg Vg Ba: pisillis Vc Ly Bb An Fi We To istis *added* Bb Fi Ba To 73 suspendatur] ei *added* To 73–74 et ... maris”] et demergatur in profundum maris] etc. We 73 demergatur] submergatur Ba 75 vitare] satisfacere To 76 sedare] seddere To 78 scandalizantur] scandalizentur Ba To 78 de] ex Ly 80 papa] propter To 81 nituntur] videntur seu nituntur Ba 82 datum] et *added* Ba To 84 active] *omitted* To 84 quantum] *omitted* Bb 85–86 videtur] verius Ba *garbled* To 86 quod] de Ba To de *added* Ly Vgb 88 qui] *omitted* To 88 vocatus] vocatur Ba 88 cum] *gap* Vg cum *added* Vgb 91 et!] *omitted* Ba To 91 christianis] Fb: Christianus Ww 91 et 3] 23 An Fi 91 decernimus] *Decrevimus* Ly Vg Ba To

et dis. 74 *Honoratus*. Ergo multo fortius qui, diffamatus, se purgare recusat, ostendit se convictum et per consequens scandalum exhibet manifestum.

Quarta ratio est hec. Illa oportet papam facere que sunt facilia ad agendum et sibi nec temporaliter nec spiritualiter obsunt sed spiritualiter prosunt, et quorum obmissio est periculosa subditis et nociva. Sed quod papa diffamatus de heretica pravitate se purget, saltem per proprium iuramentum, est facile, et si est innocens sibi nec temporaliter nec spiritualiter obest, imo spiritualiter prodest. Talis autem purgationis omissio est subditis periculosa pariter et nociva. Ergo talem purgationem papa exhibere tenetur. Maior videtur manifesta, quia qui talia subditis negligit exhibere ostendit aperte se utilitatem subditorum non amare, cum sine dampno proprio temporali et spirituali et labore gravi utilitatem eorum despiciat procurare. Minor quo ad omnes suas partes veritatem continere videtur. Nam purgatio, presertim per proprium iuramentum, nulli debet videri difficilis. Talis etiam purgatio exhibenti nec temporaliter nec spiritualiter obest sed spiritualiter prodest, cum sit actus meritorius subiectos edificans et ab infamia liberans exhibentem. Quod autem talis purgationis omissio sit periculosa subditis et nociva patet de se, quia offendiculum prebet infirmis et conscientias percutit subditorum.

Quinta ratio est hec. Qui ex debito caritatis tenetur proximo exhibere illud quod minus est utile sibi, tenetur etiam illud quod magis est utile exhibere proximo, si est eque facile et nec sibi

92 et] *omitted* Ba To 92 74] 78 Vc 14 To 92 diffamatus] est et *added* Bb Vc We et *added* Ly Vg Ba To 94 exhibet] generat Ly Vgb 95 hec] *omitted* To 97 sed ... prosunt] *omitted* Bb To 97 obmissio] obmissus To 99 et] *omitted* Ba To 100 nec spiritualiter] *omitted* Vg *corrected* Vgm 100 obest ... spiritualiter²] *omitted* Bb 104 se] *omitted* Ba To 105 proprio] *omitted* Bb 105 spirituali] *added* Vc We Ba 106 eorum] Vc We Ba: propriam Ly Vg Bb An Fi To 106 despiciat] despiciant Ba 106 minor] Maior Ly Vg vero *added* We 106 quo] quantum Ly Vg 108 etiam] autem Ly Vg 109 obest] nocet Ly Vg 109 spiritualiter²] *omitted* To 111 quod] Qui Bb 111 omissio] amissio Bb 112 et nociva] *omitted* Ly Vg 112 quia] quoniam Ly Vg 114 est hec] talis est Ba talis Vc To 115–116 exhibere ... proximo] exhibere illud quod minus est utile sibi tenetur etiam illud quod magis est utile exhibere proximo] *omitted* Bb 115 est] *omitted* To 115 illud²] Ly Vg Vc: id Ba *omitted* An Fi We To 116 facile] *omitted* To 116 et] *omitted* Ly Vg

nec alicui alii preiudiciale in aliquo magis quam illud quod minus est utile. Si enim ex debito caritatis tenetur aliquis proximum suum vestire, ex eiusdem debito caritatis tenetur eundem pascere et potum dare si eque faciliter potest et non maius dampnum aut periculum sibi vel alii imminet ex uno quam ex alio. Sed magis utile est fidelibus quod papa de heresi diffamatus suam innocentiam, se purgando, declaret, quam sit vestiri, pasci, et potari ab ipso. Sed papa tenetur ad opera misericordie corporalis, si potest. Ergo magis tenetur ad purgationem que non immerito spiritualis misericordia est censenda, si eque faciliter, absque dampno et periculo aliorum et proprio, eam valeat exhibere.

Sexta ratio est hec. Qui tenetur scandala evitare et minime suscitare, tenetur scandala suscitata tollere et sedare, si potest. Sed papa tenetur scandala evitare et minime suscitare, quia non erit aliter imitator Christi dicentis: “ut autem non scandalizemus eos etc.” (Matth. 17), neque Apostoli Pauli dicentis 1 ad Cor. 8: “si esca scandalizat fratrem meum non manducabo carnem in eternum, ne fratrem meum scandalizem”, neque illud Apostoli

---

117 alicui alii] alicui alii] aliis Ba To 117 alii] *omitted* Ly 117 preiudiciale] preiudiciale Bb 117 in aliquo] et specialiter illud quod est Ba *omitted* To 118 si] Ubi Ly Vg 118 aliquis] quis Ba To 119 suum] *omitted* Ba To 119 vestire] et *added* Ly Vg 119 eundem] eum Ba To 121 alii] alteri Ba To 122 quod] quo To 123 declaret] declararet Ly Vg 123 sit] si Vg sit *corrected* Vgb 123 et] vel Ba To 123 potari] portari An 124 papa] e iure *added* Ba To 124 corporalis] corporalia et spiritualia Ly temporaliter We 124 potest] Kn: habet Ly Vg Bb An Fi Vc We habet unde Ba To 125 ergo] multo *added* Vc We 125 non] est *added* To 126 eque] eam To 127 aliorum] Ly Bb Vc We: eorum Vg An Fi Ba To 127 et] *omitted* Vg 127 valeat] valea Bb valeant Ba To 128 hec] *omitted* Ba To 129 suscitare] sustinere Ly Vg Fi To 129–130 tenetur ... suscitare] tenetur scandala suscitata tollere et sedare si potest sed papa tenetur scandala evitare et minime suscitare] *omitted* An Fi 129 scandala] Bb Vc We Ba To: *omitted* Ly Vg 129 suscitata] *omitted* Vg To *added* Vgm 130 suscitare] sustinere Ly Vg To 131 erit] esset Ba debet To 131 imitator] imitare To 131 ut ... non] Vulg Ly: ne forte Vg Bb An Fi Vc We Ba To 132 1] illa To 132 ad] *omitted* Bb An Fi Vc 133 8] Ly Ba: 9 Vg Bb An Fi Vc We To 133 esca] mea *added* Ww 133 scandalizat] scandalizet Ba To 133 carnem] Vulg Ly: carnes Vg Bb An Fi Vc We Ba To 134 meum] Vulg Vc We: *omitted* Ly Vg Bb An Fi Ba To 134 neque] *omitted* Vg *added* Vgm Nam Bb 134 apostoli] Apostolicum Vc We Ba

---

131–132 Matthew 17:26 132–134 1 Corinthians 8:13 134–136 Romans 14:13

ad Rom. 14 adimplebit: “iudicate magis ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum”. Ergo papa tenetur scandala suscitata a subditis remove, si potest, et maxime que de persona sua sunt exorta. Sed si est de heresi diffamatus, grave scandalum de ipso est exortum, ergo hoc scandalum remove debet, si potest, et ita si non potest aliter remove nisi seipsum purgaverit, se purgare tenetur. 135 140

Septima ratio est hec. Ille qui propter scandala evitanda debet spiritualia bona omittre, multo magis propter idem debet spiritualia bona perficere. Papa autem propter scandala evitanda debet nonnulla spiritualia bona omittre saltem ad tempus, sicut predicationem verbi Dei, punitionem malorum, et nonnulla alia. Ergo multo magis propter scandala evitanda debet spiritualia bona perficere. Sed quod diffamatus se purget est bonum spirituale, ergo propter scandala evitanda pariter et sedanda debet papa, si est diffamatus, se purgare. 145 150

Discipulus: Ista ratio dupliciter peccare videtur. Primo, quia si concluderet, sequeretur quod propter scandalum evitandum aliquis teneretur religionem intrare et proprietatem omnium temporalium in perpetuum abdicare, quod non videtur verum. Secundo deficit quia quod papa se purget non videtur bonum spirituale, quia talis purgatio posset esse sibi nociva. Nullum autem bonum spirituale est alicui nocivum. 155

Magister: Primam tuam instantiam isti nituntur excludere, dicentes quod ratio illa concludit de bonis spiritualibus que non sunt supererogationis. Huiusmodi autem est purgatio canonica quando aliquis est de crimine diffamatus. Et ideo quando papa est de heresi diffamatus, debet se purgare propter scandalum evitandum. 160

---

135 adimplebit] hoc iudicate Ly implebit Vg To 135 iudicate] iudicare To 137 maxime] ille added An Fi 137 que] qui To 138 est] omitted To 138 grave] congrue To 139 ita] omitted Ly Vg 140 se] seipsum Ba ipsum To 142 hec] omitted Ba To 143 omittre] dimittre Ly Vg 143 idem] scandala evitanda Vc We 149 evitanda] vitanda Ba To 149 sedanda] scandala To 152 sequeretur] sequitur Ba To 153 teneretur] tenetur Ly 154 in] omitted Bb 154 abdicare] abnegare Ba abnegavit To 154 videtur] videretur Vg 154 verum] omitted To 155–156 quod ... quia] omitted To 156 posset] potest Ba 156 autem] vero Ba 157 alicui] sibi To 158 tuam] omitted Vc 159 illa] non added To 160 supererogationis] supererogationes An Fi super egrotationis To 160 est] omitted To 161 aliquis] quis Vc We 161 est¹] omitted Vg added Vgb 162 evitandum] omitted Na To

165 Non tamen tenetur proprietatem omnium abdicare, quia hoc est
supererogationis et ideo ad hoc non tenetur. Secundam instantiam
excludunt, dicentes quod purgatio non potest esse nociva pape ni-
si propter malam voluntatem pape (quemadmodum omnia bona
spiritualia preter caritatem possunt esse occasio nocumenti), est
tamen inter bona spiritualia computanda.

170 Octava ratio est hec. Prelatus qui tenetur subditos suos a mi-
nori dampno vel periculo liberare, debet eos a maiori dampno
vel periculo, si potest, eripere. Sed papa tenetur subditos suos a
dampno ac periculo corporali et temporali, si potuerit, liberare,
sicut et quilibet christianus, iuxta illud Exo. 23: “si videris asi-
num odientis te iacere sub onere non pertransibis sed sublevabis
175 cum eo”, et iuxta illud Prov. 24: “erue eos qui ducuntur ad mor-
tem et qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses”, et iuxta illud
Psalm.: “eripite pauperem et egenum de manu peccatorum libe-
rate”. Ergo multo magis debet papa subditos suos scandalizatos
de ipso a dampno et periculo spirituali, si potuerit, liberare. Hoc
180 autem potest se purgando, ergo tenetur seipsum purgare. Dicunt
igitur isti, propter istas rationes et alias quarum multiplicitate te

---

163 omnium] bonorum temporalium *added* We 164 supererogationis] su-
per egrotationis erogationis To 164–165 secundam ... dicentes] Ad se-
cundam instantiam dicunt eam (*omitted* To) excludendo Ba To 165 potest]
debet Ly Vg 166 quemadmodum] et *added* Ly Vg 167 nocumenti)] no-
cumenta To et ideo talis purgatio licet possit esse occasio nocumenti *added* Vc
We 167 est] sunt Ly Vg 168 tamen] *omitted* To 169 hec] *omitted* Ba
To 170 vel] et Bb Vc 170 periculo] si potest *added* Vg tenetur a maiori
added Fi 170–171 liberare ... periculo] liberare debet eos a maiori dampno
vel periculo] *omitted* Bb An Fi 170 liberare] eripere Vg 171 vel] et Ba To
171 si potest] *omitted* Ly Ba To 171–172 eripere ... periculo] eripere sed
papa tenetur subditos suos a dampno ac periculo] *omitted* To 172 ac pericu-
lo] *omitted* Bb 172 potuerit] potuit An potest Ba To 173 et] etiam Ba
omitted To 173 exo 23] exortum To 174 odientis] odier' An odientem To
174 sublevabis] levabis Ly subsenabis An sublevans To 175 et iuxta] iuxta
etiam Ba To 175 prov] verbiorum To 175 24] 30 Vg 176 ne] Vulg: non
Ww 176 et²] *omitted* Ba 177–178 eripite ... liberate"] eripite pauperem
et egenum de manu peccatorum liberate] salvate inopem et pauperem de manu
impiorum liberate Vulg 177 manu] ma. Bb 177 peccatorum] peccatoris
Vg Bb We Ba To 177–178 liberate"] liberate] libera Vc eum *added* Ba
179 de] *omitted* To 180 tenetur] debet et tenetur Ba 180 seipsum] se
Vc We To 181 propter] per Vc 181 rationes] rati Bb 181 et alias]
omitted An To 181 multiplicitate] multitudine Ba To

173–175 Exodus 23:5 175–176 Proverbs 24:11 176–178 Psalms 81:4

nolo gravare, quod papa de heresi graviter diffamatus, propter
 famam propriam restaurandam, et propter scandalum evitandum
 pariter et sedandum, et propter exaltationem et declarationem fi- 185
 dei christiane, ac etiam propter subditos ab omni spirituali peri-
 culo preservandos, debet se purgare. Quomodo enim, ut dicunt,
 papa pro fide catholica dilatanda et pro ovibus suis animam suam
 morti exponeret, si non curat pro eis a crimine se purgare. Aut
 quomodo cum Apostolo carnem non manducaret in eternum ne
 fratrem suum scandalizaret, sive subditos suos scandalizaret, si 190
 non curat famam propriam declarare. Aut quomodo curam debi-
 tam subditorum suorum censendus est habere si, negligendo se
 purgare, animas occidit eorum.

Capitulum 61

Discipulus: Ista sententia decretis sanctorum patrum summo-
 rum pontificum obviare videtur. Nam Sixtus papa et Leo papa, li-
 cet se purgaverint, ad hoc tamen minime tenebantur. Unde Sixtus
 papa, scribens omnibus episcopis, ut recitatur 2 q. 5 c. *Mandastis*, 5
 ait: “mandastis, ut scriberem vobis, qualiter instans iurgium con-
 tra me suscitatum sit, vel a quo, ut vestro aminiculo pelleretur,
 et causa mea firmaretur. Scitote me criminari a quodam Basso,
 et iniuste persequi. Quod audiens Valentinianus Augustus nostra
 auctoritate sinodum congregari iussit. Et facto concilio, cum ma- 10
 gna examinatione satisfaciens omnibus, licet evadere aliter satis

---

184 declarationem] dilatationem Ly Vgb 185 propter] *omitted* To 186 enim] ■
 eam To 188 morti] *omitted* Ba To 188 exponeret] exponere To 188 se] ■
omitted Vg 188 purgare] liberare To 189 carnem] carnes Ba To 189 non] ■
omitted Ly 190 sive ... scandalizaret²] sive subditos suos scandalizaret] ■
omitted Ly 190 sive] *omitted* Vg si ipsemet *added* Vgm sine Vc Ba si ne We
 190 suos scandalizaret] suos scandalizaret] *omitted* To 190 scandalizaret²] ■
 scandalizet Vc et *added* Vgb 190 si] *omitted* We Ba 191 propriam] suam
 Ba To 191 aut] Vel Ba *omitted* To 192 suorum] *omitted* We 192 est] ■
omitted To 2–3 patrum summorum] patrum summorum] *omitted* We 2 patrum] ■
 et *added* Ba To 3 sixtus] Sistus We Ba Sicus To 3 leo] Lio To 3 papa²] ■
omitted To 4 purgaverint] purgaverit To 4 hoc] *omitted* To 4 unde] ■
 Nam Ba 4 sixtus] Sextus To 5 omnibus episcopis] *omitted* To 5 5] ■
 4 Ly Vgb 1 Ba 5 mandastis] Mandasti Bb 6 mandastis] mandasti Bb
 7 suscitatum] instigatum Ly Vg Vc scascitatum To 7 ut] vel To 8 scitote] ■
 Scire Bb Sitote We 8 basso] falso Vg Basso *corrected* Vgm Vaso To
 9 iniuste] me *added* Ww

potuissem, suspicionem tamen fugiens, coram omnibus me purgavi, me scilicet a suspicione et emulatione liberans, sed non aliis, qui noluerint aut sponte hoc non elegerint, faciendi formam dans”.

15 Item, Leo papa, ut habetur eisdem causa et questione, c. *Auditum*, ait: “auditum est, fratres carissimi, qualiter mali homines gravia crimina in me confinxerunt. Quamobrem ego Leo pontifex sancte romane ecclesie purifico me in conspectu vestro coram
20 Deo et angelis eius, quia criminosas istas et sceleratas res, quas illi michi obiciunt, nec perpetravi nec perpetrari iussi. Hoc autem faciens non legem prescribo ceteris, qua id facere cogantur”. Ex quibus auctoritatibus videtur manifeste probari quod summus pontifex diffamatus ad purgationem nequaquam astringitur, licet
25 sponte, si voluerit, valeat se purgare. Qualiter tamen ad ista predicti assertores respondeant manifesta.

Magister: Predictas instantias multis modis refellere moliuntur, primo dicentes quod predicti summi pontifices Sixtus et Leo sponte, non de necessitate, se purgare volebant, et ideo in tali casu
30 in quo erant Sixtus et Leo formam faciendi consimilem aliis minime prefixerunt. Ad cuius evidentiam dicunt esse sciendum quod, sicut notat glossa 11 q. 3 c. *In cunctis*: “infamia orta ab inimicis non inducit purgationem, Extra, *De purgatione canonica*, c. *Cum in iuventute*, et 2 q. 5 *Omnibus*, nec etiam a levibus personis, nec

12 tamen] si An Fi 12 coram] eorum An Fi To 13 scilicet] *omitted* Vg 13 a] *omitted* To 14 aut] et Ba 14 elegerint] eligerint Ba 16 eisdem] eide An de Fi eadem To 16 et] Ly Vg We Ba: *omitted* Bb An Fi Vc To 16 questione] 2(et?) *added* Bb An Fi Vc To 17 ait “auditum] ait auditum] *omitted* We 18 confinxerunt] confixerunt Ly Vg Bb Ba 18 leo] *omitted* Bb 20 quia] Fb Ly: quod Vg Bb An Fi Vc We Ba To 21 nec perpetravi] *omitted* An Fi To 21 perpetrari] feci vel *added* Ww 21 iussi] *omitted* To 21 hoc] Hec We 22 qua] quia Ly 22 id] Fb Ly Ba: illud Vg Bb An Fi Vc We To 23 probari] probare Ly haberi et probari Ba To 25–26 predicti] predicta An 26 respondeant] respondeat Fi 27 multis] *omitted* To 27–28 moliuntur] nituntur Ba To 29 volebant] nolebant An 30 erant] *omitted* Vg *added* Vgm 30 et leo] *omitted* To 30 faciendi] *omitted* To 30–31 minime] *omitted* To 32 glossa] *omitted* To 32 11] 2 Ba 33 canonica] Fb To: *omitted* Ly Vg Bb An Fi Vc We Ba 33–34 cum ... iuventute] cum immunitate Ly Vg(?) cum in iuventute *corrected* Vgb qui immunitate To 34 et] *omitted* Ba To 34 2] *omitted* Ly 24 Vc 34 a levibus] *garbled* Vg ab omnibus Vgm Fi We 34 nec²] vel Ba

16–22 col. 461 32–35 Gloss, s.v. maledicorum, cols. 939-940 32 col. 657 33–34 col. 874 34 col. 461

ab illis qui de facili credunt". Quod etiam Innocentius tertius, ut 35
habetur Extra, *De accusationibus*, c. *Qualiter et quando*, testari
videtur, dicens: "cum prelatus excedit, si per clamorem et famam
ad aures superioris pervenerit, non quidem a malivolis et maledi-
cis, sed a providis et honestis, nec semel tantum, sed sepe, quod
clamor innuit et diffamatio manifestat, debet coram ecclesie se- 40
nioribus veritatem diligentius perscrutari". Ex quibus verbis datur
intelligi quod propter infamiam ortam ab inimicis, maledicis, et
levibus personis, non est necesse purgationem prestare. Ex quo
isti respondent ad prescriptas instantias dicentes quod si prefati 45
pontifices Sixtus et Leo diffamati fuerint, illa infamia orta fuit ab
inimicis et maledicis et detractoribus. Quod evidenter Sixtus de se
insinuat dicens: "scitote me criminari a quodam Basso et iniuste
persequi". Hoc etiam Leo de se aperte demonstrat dicens: "mali
homines in me gravia crimina confinxerunt". Ex quibus verbis 50
apparet quod, si isti pontifices diffamati fuerint, illa infamia a
malis processit, quare propter talem infamiam non fuit necesse
ut se purgarent.

Secundo dicunt quod sepe dicti pontifices non erant diffamati
sed solummodo accusati, et ideo non fuit necesse quod purga- 55
tionem prestarent, quia accusatore deficiente non cogitur reus se
purgare nisi fuerit diffamatus.

---

36 extra] *omitted* Bb 36 accusationibus] Fb Vc: accusatione Ly Vg Bb An
Fi We Ba To 37 dicens] quod *added* Ly 37 cum] si To 38 malivolis]
malivolo To 39 sed a] et To 39 sed²] *omitted* To 40 coram] eorum
To 40–41 senioribus] superioribus Ly We super moribus To 41 veritatem]
omitted To 42 maledicis] maledictis Fi 42 et] a *added* Vc We 44 prescriptas
predictas Ly Vg Ba To 44 prefati] predicti Ly To prelati Vg summi *added*
Ba To 45 orta fuit] *omitted* Vc 45 ab] ex To 46 maledicis] maledictis
Vg 46 et²] *omitted* Ly 46 de] in To 47–48 insinuat ... se] insinuat di-
cens scitote me criminari a quodam basso et iniuste persequi hoc etiam leo de
se] *omitted* Bb 47 scitote] sitote We 47 basso] Vasso To 47 et] Fb We
Ba: *omitted* Ly Vg An Fi Vc To 47 iniuste] iuste To et *added* Ly Vg An Fi
Vc To me *added* We Ba 49 homines] qui *added* Ly Vg 49 in] *omitted* Vg
added Vgb 49 gravia] graviter Bb 49 confinxerunt"] confinxerunt] con-
fixerunt Ly Bb infixerunt Vg 49 verbis] *omitted* Bb 50 apparet] patet To
50 isti] summi *added* Ba To 50 pontifices] pon Bb 51 propter] per Vc
51 fuit] fuerit An Fi To 52 purgarent] purgaverint Ly 54 solummodo]
tantummodo Vc We Ba *omitted* To 54 fuit] erat Ba To 55 deficiente]
difficiente An Fi Vc

Tertio dicunt quod predicti summi pontifices se purgando legem similem faciendi aliis summis pontificibus minime prebuerunt, quia nec potuerunt eis legem imponere cum non habeat imperium par in parem. Prebuerunt eis tamen simile exemplum faciendi, et summi pontifices in tali casu ad hoc ex lege divina et iure nature ac debito caritatis necessario sunt adstricti.

Discipulus: Nulla istarum responsionum videtur sufficere. Prima non, quia videtur quod undecunque infamia sit exorta debet diffamatus purgationem exhibere, unde et rationes quas induxisti, de laborante infamia undecunque suborta eque videntur concludere, quod etiam glossa Extra, *De accusationibus, Qualiter et quando*, insinuare videtur, dicens: “satis potest dici, quod indicenda est purgatio, undecunque procedat infamia saltem propter scandalum argumentum infra *De purgatione canonica* cap. *Accedens*”.

Secunda autem responsio videtur deficere, quia secundum beatum Gregorium, sicut superius allegasti, detractoribus modis omnibus satisfieri debet. Ergo pape prefati suis detractoribus et criminatibus satisfacere debuerunt, et per consequens saltem propter eos debuerunt se purgare.

Tertia etiam non procedit, quia Sixtus non solum asserit se aliis similem faciendi formam minime dare, sed etiam dicit quod aliter evadere potuisset.

---

57 predicti] prefati Ba To 58 similem] simile Bb An Fi We 59 non] *garbled* Bb 59 habeat] habet Ly Vg habeant Ba To 60 in parem] imperium Ba imperatorem To 60 tamen] *omitted* Fi 61 ex] in To 62 iure nature] iurisdictione To 63 nulla] Nullam Vc We 63 responsionum] michi *added* To 63 sufficere] satisfacere Ly 64 undecunque] *omitted* Vg *added* Vgm illius *added* Ly Vg 65 induxisti] adduxisti Ly 66 suborta] exorta Ly Vg sit exorta Ba To 67 quod] quia Bb 67 accusationibus] accusa Bb 68 insinuare] testari Ba To 68–69 indicenda] indicanda To 69 procedat] procedit Ba To 70 infra] Gl Vc: primum Ly Vg Bb An Fi We bonum Ba To 70 canonica] Gl: *omitted* Ww 70 cap] canonica Vc To 70–71 *accedens*] *accedens*] *Excedens* To 72 autem] etiam We Ba 72–73 beatum] *omitted* Ly Vg Vc Ba To 73 detractoribus] de detractoribus Ly suis detractoribus Ba 73–74 omnibus] *omitted* An Fi 74 satisfieri debet] satisfacere To 74 pape prefati] summi pontifices predicti Ba To 74–75 et criminatibus] *omitted* To modis omnibus *added* Ba 77 etiam] responsio Ly *gap* Vg responsio *corrected* Vgm responsio *added* Ba 77 sixtus] Sis We Six To 78 similem] Ly Vg We Ba: simile Bb An Fi Vc fidem To 78 minime dare] *omitted* To 78 dicit] *omitted* Vg

---

67–71 Gloss, s.v. a malevolis, col. 1598 73 1 Dial. 6.60 ratio secunda

Magister: Ista et plura alia allegant contra seipsos, que etiam conantur dissolvere. Ad evidentiam prime obiectionis dicunt esse notandum quod infamia aliquando usque ad bonos et honestos procedit. Interdum vero providi et discreti ex infamia suscitata nichil mali suspicantur contra taliter diffamatum. In primo casu, sive infamia orta sit ab incerto auctore, sive a certo auctore provido et honesto, sive a certo auctore malivolo, inimico, maledicto, vili persona, vel a personis suspiciosis et qui facile credunt, sive undecunque, purgatio est prestanda, et de taliter diffamato apud providos et honestos undecunque fama mala procedat loquitur glossa inducta, et de tali rationes inducte superius concludere videntur. In secundo casu, quando solummodo apud inimicos, detractores, malivolos, et suspiciosos, et qui facile credunt, aliquis diffamatus existit, purgationem prestare non oportet, et in hoc casu loquitur Innocentius tertius et glossa 11 q. 3 *In cunctis*.

Ad secundam obiectionem respondetur quod detractoribus inimicis et malivolis satisfieri debet absque onere satisfaciens et periculo, quando de eorum correctione spes habetur. Si vero de eorum correctione spes nequaquam habetur, non oportet satisfacere ipsis. Et ideo predicti summi pontifices suis detractoribus debuerunt satisfacere absque onere purgationis, eis veritatem indicando et monendo ne ipsos mendaciter diffamarent, si habebatur spes de correctione ipsorum.

80 que] qui To 81 dissolvere] et *added* Ba 81 ad] cuius *added* Vc
 82 quod] sicut *added* To 84 contra] cum Vg 85 sive¹] cum An Fi
 We 85 sive² ... auctore²] *omitted* Bb 85–86 provido] discreto *added* To
 86 honesto] et discreto *added* Ba 86 inimico] invidio Ly Vg 86 maledicto] maledico We 87 a] *omitted* Bb 87 et] *omitted* To 87 qui] que Ly
 Ba 87 facile] de facili Ba To 87 sive] sicut Ly 88 taliter] tali Ba
 To 90 superius] procedere et *added* To 90–91 videntur] *omitted* An Fi
 91 secundo] autem *added* Ly 91 quando] quis *added* Vg (*deleted* Vgb) Bb
 An Fi Vc We Ba To 91–92 detractores] et *added* Vc 92 et¹] *omitted* Ba
 To 92 suspiciosos] suspectos Ly Vg To 92 facile] de facili Ba 93 existit] existat Ba To 93 purgationem] *omitted* To 93 oportet] debet nec oportet
 We Ba *omitted* To 93 et] *omitted* To 94 innocentius tertius] *garbled* To
 94 et ... 3] et glossa 11 q 3] *omitted* Bb 94 11] 2 Ba 95 secundam] tertiam To 95 obiectionem] *omitted* Ba To 95 detractoribus] auctoritatibus
 To 96 satisfieri] satisfacere To 98 habetur] habeatur Ba To 98 oportet] debet Ly Vg 99 et] *omitted* To 101 ne] *omitted* To 101 ipsos] ipsi
 Ly ipsis Vc ipsos ne ipsi Ba 101 diffamarent] differrent Vg diffamarent
corrected Vgm 101–102 habebatur] Vg Bb An Fi We: habeatur Ly Vc Ba
 To 102 ipsorum] eorum We To

Ad tertiam respondetur quod Sixtus aliter potuisset evadere
 quam se purgando, quia apud providos et honestos non extitit
 105 diffamatus et criminator ipsius incorrigibilis putabatur.

Capitulum 62

Discipulus: Quid est agendum secundum istos si papa de heresi graviter diffamatus nullo modo voluerit se purgare.

Magister: Dicunt quod pro convicto debet haberi, et ideo est
 5 papatu privandus.

Discipulus: Quomodo probant quod pro convicto debet haberi.

Magister: Hoc probant sic. Magis debet haberi pro convicto
 10 papa diffamatus qui se purgare recusat quam ille qui, cupiens
 se purgare, conpurgatores habere non potest. Iste enim pretendit
 quod paratus est corrigi, nec in hoc peccat quod desiderat se
 purgare, presertim si est innocens, licet ex aliquo casu conpurgatores
 habere non possit. Ille vero incorrigibilem se ostendit, et
 novum scandalum ac peccatum committit cum se purgare recusat.
 15 Sed qui cupit se purgare et conpurgatores habere non potest,
 pro convicto haberi debet (Extra, *De purgatione canonica, Cum Petrus*,
 et c. *Inter*, et Extra, *De simonia, Insinuatium*, et c. *De hoc*).
 Ergo multo fortius si papa de heresi graviter diffamatur et se
 nullatenus vult purgare, pro convicto debet haberi. Per hoc enim

103 tertiam] tertium Vg 105 putabatur] sequitur aliud capitulum added To
 4 dicunt] quidam added To 4 quod] omitted Vg added Vgb 4 pro] omitted
 Bb 7 hoc] omitted An Fi 7–8 convicto] convictu Bb An 8 papa]
 de heresi added Ba To 8 cupiens] cupit Ly 9 conpurgatores] cum purgatores
 Ly Vg (conpurgatores corrected Vgb) To 9–10 pretendit] pedit An
 10 peccat] peccant Ba To 11 presertim] saltem To 11 est] omitted To
 11 licet] sed An Fi 11 ex] omitted An Fi Ba To 11–12 conpurgatores]
 purgatores Ly To omitted Vg added Vgb 12–14 habere ... habere] habere
 non possit ille vero incorrigibilem se ostendit et novum scandalum ac
 peccatum committit cum se purgare recusat sed qui cupit se purgare et conpurgatores
 habere] omitted To 13 peccatum] fautum An Fi To 13 cum]
 qui Ba 14 et conpurgatores] cum purgatores Ly 14 potest] possit Ly Vg
 15 haberi] habere To non added Ly 15 debet] omitted To 16 petrus]
 Fb: per Ly Vg Bb An Fi Vc We To super Ba 16 inter] Intererit Ly Vgb
 17 fortius] magis fortius To 17 diffamatur] diffamatus est Ly diffamatus
 Vg Bb Ba To 17 et] omitted Ba To 17 se] omitted Ba 18 vult] voluerit
 Ba To se added An 18 haberi] Discipulus: Quid si papa nollet se purgare,
 quis secundum istos debet papam purgare volentem condemnare added To

1 chapter 61 continues in Ly 15–16 col. 871 16 col. 872 16 col.752
 16–17 col.752

est contra ipsum presumptio violenta propter quod poterit merito
condempnari. 20

Discipulus: Quis secundum istos debet papam se purgare no-
lentem dampnare.

Magister: De hoc sunt diverse opiniones. Una est quod papa,
eo ipso quod diffamatus esset de heresi et requisitus nollet se
purgare, esset ipso facto papatu privatus tanquam hereticus. Alia 25
est quod non esset ipso facto depositus, sed esset per iudicem
deponendus.

Discipulus: Per quem.

Magister: Una est opinio quod per concilium generale, alia
quod per diocesanum, vel per illud qui esset iudex pape si esset 30
per evidentiam rei in heresi deprehensus. Unde quidam dicunt
quod deponendus esset a Romanis.

Capitulum 63

Discipulus: Dic quomodo ad obiectiones in contrarium pri-
mo capitulo huius sexti et decimo adductas prefati respondent
assertores.

Magister: Ad omnes auctoritates que contra prefatam asser- 5
tionem sonare videntur unicam dant responsionem generalem, di-
centes quod intelligi debent quando papa non est diffamatus de
heresi nec in aliquo crimine de quo scandalizetur ecclesia incor-
rigibilis notorie reperitur.

Discipulus: Ista generali responsione nonobstante, dic quomo- 10
do ad singulas auctoritates responsiones dant speciales et quomo-
do eas pertractare conantur.

19 est] *omitted* Fi 19 propter] papa To 20 condempnari] condampnari
Vg 21–22 discipulus ... dampnare] discipulus quis secundum istos debet
papam se purgare nolentem dampnare] Discipulus: Quid si papa nollet se pur-
gare, quis secundum istos debet papam purgare volentem condempnare Ba
omitted To 21 se] *omitted* Vg 24 esset] est To 25 facto] de *added* We
25 alia] opinio *added* We Ba 26 non] *omitted* We 26 ipso] eo ipso To
de *added* Bb An Fi Vc We Ba 26 facto] *omitted* To 29 alia] est *added*
Ly Vc Ba 30 esset¹] Vc We: est Ly Vg Bb An Fi Ba To 31 quidam] qui
Bb 1 63] 62 Ly 2 ad] *omitted* Vg 2 obiectiones] auctoritates Ly 2 in
contrarium] quas supra Ba To in *added* Fi 3 et decimo] et decimo] *omit-*
ted Ly *gap* Vg et 14 *added* Vgb 3 et] capitulo *added* Ba To 3 adductas]
adduxisti Ba To 3 prefati] pati Bb 6 sonare] sonora To 8 de quo]
omitted Ly 8 scandalizetur] scandalizaretur Ly 10–11 quomodo¹] quo To
11 responsiones] irrisiones Bb 11–12 quomodo] ad *added* To 12 conantur]■
donantur Fi

Magister: Dicunt quod prima auctoritas, sumpta ex primo capitulo (9 q. 3 c. *Nemo*), solvit seipsam cum dicit expresse: “nemo iudicabit primam sedem, iustitiam temperare desiderantem”. Ex quibus verbis colligitur quod illud capitulum loquitur de papa (manente papa) quando desiderat iustitiam temperare. Tunc autem non est papa incorrigibilis neque hereticus. Licet enim papa etiam notorie delinquerit, si tamen desiderat iustitiam temperare non est incorrigibilis reputandus.

Discipulus: Secunda pars auctoritatis eiusdem expresse insinuat quod papa in nullo casu est iudicandus cum dicit: “neque enim ab Augusto etc.”. Ex quibus verbis datur intelligi quod papa in nullo casu est iudicandus a quoquam.

Magister: Isti respondent dicentes quod sane debes intelligere verba prefata, ut intelligas ea in illo casu in quo loquuntur precedentia verba, quando scilicet papa desiderat iustitiam temperare. Unde quod non sic generaliter, nullo casu excepto, debeant intelligi, glossa ibidem asserit manifeste, dicens nemo iudicabitur “nisi se alicuius iudicio submittat ut 2 q. 7 *Nos si* et in causa heresis 40 dis. *Si papa*, et cum submittat se confessori suo tenetur ei parere”. Hic exprimuntur tres casus in quibus potest papa ab

---

13 sumpta ex] supra To 13 primo] illo Ly We Ba To 14 q] *omitted* Ly 14 3] et Ly 9 Ba 14–15 nemo iudicabit] *omitted* To 15 primam] papam To 15 temperare] temporare To 16 colligitur] intelligitur Ly 16 illud] dictum We *omitted* To 16–17 (manente papa)] *omitted* Ly Vg 17 quando] qui An Fi 17–18 autem] *omitted* Vg *added* Vgb 18 papa¹] *omitted* Ly 19 etiam] *omitted* Ba To 19 delinquerit] deliquerit Ly Vc delinquat Ba To 19 temperare] insinuat quod *added* Ba ut sumat quod *added* To 20 est] ideo *added* Ly 20 reputandus] iudicandus Ba To 21 pars auctoritatis] auctoritas Ly Vg 22 quod] quo To 22–24 cum ... iudicandus] cum dicit neque enim ab augusto etc ex quibus verbis datur intelligi quod papa in nullo casu est iudicandus] *omitted* An Fi To 22 dicit] a quoquam *added* Ly 23 datur intelligi] colligitur Ba 24 quoquam] quocunque Ba To 25 respondent] respondet We 26 in¹] que Ly ab We 26 illo] in Ly *omitted* Vg 26 loquuntur] loquitur To 27 scilicet] quod *added* To 28 non] nec Vc 29 iudicabitur] iudicabit Vc To 30 se ... causa] se alicuius iudicio submittat ut 2 q 7 nos si et in causa] *omitted* An Fi 30 submittat] comittat Bb Vc We 30 et] etiam Ly 31 submittat] Gl: submittit Ww 32 exprimuntur] exprimun Bb 32 tres] *garbled* An 32 papa] *omitted* Ba vel ab aliis vel To

---

13–14 1 Dial. 6.1.32–40 29–32 Gloss, s.v. nemo, col. 877 30 col. 496 31 col. 146

alio iudicari. Quartum casum exprimit glossa dis. 40 *Si papa*, sicut dictum est, quando scilicet de crimine notorio pape scandalizatur ecclesia et ipse est incorrigibilis, et ita patet quod verba predicta non debent sine exceptione intelligi. Quando tamen ipsemet papa vult et potest facere iustitiam, non esset ab aliquo iudicandus. 35

Discipulus: Quid si papa esset hereticus et vellet se corrigere iustitiam temperando, essetne ab alio iudicandus.

Magister: Respondent dicentes quod papa, si efficiatur hereticus, eo ipso non est papa, et ideo quantumcunque tunc cuperet facere iustitiam, esset ab alio iudicandus. Sed si manet verus papa et vult facere iustitiam, non debet ab alio iudicari. 40

Discipulus: Si papa manens papa quocunque crimine involutus volens facere iustitiam non est ab alio iudicandus, ergo nullus alius haberet super ipsum iurisdictionem coactivam, quia incorrigibilitas pape non tribuit alicui iurisdictionem. 45

Magister: Dicunt quod sicut ratione delicti sit aliquis prius non subditus alicuius de iurisdictione eius, ita papa, ratione incorrigibilitatis in crimine de quo scandalizatur ecclesia, sit de iurisdictione illorum qui prius fuerunt sibi subiecti. 50

Discipulus: Quid si papa primo incorrigibilis apparet, et postea, cum causa sua inciperet ventilari, correctionem promitteret et corrigi vellet, nunquid qui inciperunt discutere causam pape ipsum iudicare deberent. 55

---

33 alio] aliis Ba 33 casum] exemplum To 33 exprimit] explicat Ba 33 40] 10 To 34 scilicet] *omitted* Ba To 34 pape] propter Ba quod *added* Ba To 35 est] *omitted* Ba 35 ita] sic Ba To 35 predicta] *omitted* Ba To 36 ipsemet] ipse To 37 esset] est Vc To 38–39 discipulus ... iudicandus] Ly Vg Bb: *omitted* An Fi To Discipulus: Ergo secundum eos (istos Ba) si papa esset hereticus et vellet iustitiam facere non esset ab aliquo iudicandus Vc We Ba 40 dicentes] *omitted* To 40 efficiatur] efficitur Ba To 41 quantumcunque] quamcunque To 41 tunc] *omitted* Vg 41 cuperet] vellet Ba To 42 esset] tamen *added* Ba To 42 alio] aliquo An Fi To 42 manet] materiam To 43 et ... iustitiam] *omitted* To 43 alio] aliquo Ly Ba To 45 alio] aliquo Ly To 46 quia] est *added* To 47 tribuit] tribui To 48 aliquis] aliquid An Fi Vc Ba To 48 prius] primus Bb An Fi 50 in crimine] et criminis Ly 51 prius] primus Bb An Fi 51 sibi] *omitted* To subditi et *added* Ba 52 quid] *omitted* To 52 apparet] appareret Vg Bb Ba 53 ventilari] recusari Fi 55 deberent] debent Bb An Fi Ba To

Magister: Circa hoc sunt assertiones diverse. Una est quod ex quo isti qui incepissent ventilare causam pape habuissent iurisdictionem super papam, propter promissionem pape, nequaquam dictam iurisdictionem amitterent et ideo ipsum iudicare valerent.

60 Alia est quod sicut per incorrigibilitatem pape acquiritur iurisdictione super ipsum, ita per corrigibilitatem amittitur.

Discipulus: Quomodo secundum istam assertionem erit nota incorrigibilitas pape.

65 **Magister:** Respondetur quod erit nota cum per presumptionem violentam constat quod habet propositum se nullatenus corrigendi, puta quia asserit quod non vult se corrigere, vel quia sepe monitus se non corrigit. Sic enim imperator et Romani papam Iohannem 12 incorrigibilem iudicaverunt, quia sepe monitus nullatenus se correxit.

70 **Discipulus:** Dic quomodo respondetur ad auctoritatem Symachi pape.

Magister: Dicitur quod intelligenda est quando papa non est de heresi graviter diffamatus, nec in aliquo crimine de quo scandalizatur ecclesia incorrigibilis invenitur. Cum vero dicitur quod
75 ubi canon non excipit nec nos debemus excipere, respondetur quod ista regula est regulariter vera, fallit tamen ubi alius canon excipit, et ubi scriptura divina excipit, vel etiam ubi ius naturale vel ratio naturalis evidens dictat excipiendum. Sic est autem in proposito, quia ratio naturalis et ius naturale dictat quod ubi

---

57 incepissent] incepisset An cepissent Vc We Ba To 57 habuissent] habuisset An 59 amitterent] admitterent To 61 corrigibilitatem] ipsius *added* Ba To 61 amittitur] admittitur To 62 istam] ista Bb 62 erit] est Ly Vg Ba 62 nota] non An Fi 64 cum] *omitted* To 65 violentam] vehementem seu violentam quomodo scilicet To 65 quod] *omitted* To 65 se] *omitted* To 65–66 corrigendi] corripiendi Fi 66 quia¹] quod Ly Vg To 66 vel] *omitted* Bb An Fi 67 sic] Sicut Fi To 67 romani] *omitted* To 68 12] *omitted* Vg *added* Vgm 22 We Ba Sm et o To 69 nullatenus] non An Fi 73 nec] ut Fi 73 in] *omitted* To 73–74 scandalizatur] Vg Bb An Fi Ba: scandalizetur Ly Vc We To 75 ubi] *omitted* Vg *added* Vgm 75 excipit] excepit To 75 excipere] accipere To 76 regula] *omitted* To 76 regulariter] irregulariter Bb 77 et] etiam *added* To 77 etiam] *omitted* Ba 78 vel] etiam *added* We 78–79 evidens ... naturalis] evidens dictat excipiendum sic est autem in proposito quia ratio naturalis] *omitted* To 78 dictat] dicat Vg dictat *corrected* Vgb 78 autem] *omitted* Ba 79 et] *omitted* Vg *added* Vgb 79 dictat] dictant Ly Vgb dicant Vg

papa esset notorie hereticus vel criminosus et scandalizaret ecclesiam, et se nollet corrigere, abiiciendus esset. Que ratio scripture divine concordat approbanti assertionem Caiphe principis sacerdotum dicentis: “expedit nobis ut unus moriatur homo pro populo et non tota gens pereat”. Ex quibus verbis colligitur quod si fuit expediens quod Christus innocens pro populo moreretur ne tota gens periret, etiam expedit quod papa hereticus et criminosus et incorrigibilis moriatur civiliter, de papatu proiectus, et non tota gens pereat.

Discipulus: Que est ista ratio naturalis que dictat papam criminosum et incorrigibilem abiiciendum.

Magister: Dicitur quod ratio est ista, videlicet, quod membrum incurabile totius corporis infectivum est pro salute corporis amputandum.

Discipulus: Salus christianorum a Deo dependet, Deus autem potest conservare salutem eorum absque amputatione membri incurabilis.

Magister: Respondetur quod ubi fideles possunt humanum auxilium invenire, non debent ad potentiam divinam recurrere. Hoc enim esset Deum temptare, quare si aliquod membrum apparet incurabile debet humanitus amputari.

Discipulus: Dic quomodo respondetur ad auctoritatem Antheri pape.

Magister: Respondetur quod Antherus papa loquitur quando papa vult seipsum corrigere. Unde hec est differentia inter papam

80 vel] et Vc We aliter *added* Ba To 80–81 scandalizaret ecclesiam] scandalizaretur ecclesia We propter hoc *added* Ba To 81 abiiciendus] occidendus To 81 que] Cui To 81 ratio] responsio Vgm 82 approbanti] asserenti To 83 nobis] Vulg: vobis To *omitted* Ly Vg Bb An Fi Vc We Ba 83 ut] et Bb 83 pro] *omitted* Bb 84 et] *omitted* Ly *gap* Vgb 84 non] Vulg Bb We To: ne Ly Vg An Fi Vc Ba 84 si] sicut Ly Vgm 85 moreretur] moriretur To 86 periret] ita *added* Ly Vgb 86 et¹] *omitted* Ba To 87 civiliter] similiter sit Ly similiter scilicet Vgb 89 que²] qua Ba 89–90 criminosum] hereticum *added* Ba To 91 est] tacta prius *added* We Ba 91 videlicet] scilicet Ba To 91 quod²] quia Vc quo sicut To 92 incurabile] naturale To 92 infectivum] infectum To 94 a deo] adeo To 93–94 amputandum... Deus] *omitted* An Fi 94 autem] enim We Ba 97–98 auxilium] consilium To 98 debent] debet To 99 quare] quia Vc To 99 apparet] esset Ba To 100 incurabile] non curabile An Fi 100 amputari] dampnari Bb 101 ad] *omitted* Bb 101–102 antheri] Anastasii We Ba 103 antherus] Anastasius We

105 et alios corrigendos, quia alii, licet non sint incorrigibiles, iudicantur a papa, papa autem qui non est incorrigibilis a Domino solo iudicatur.

Discipulus: Dic quomodo dicunt quod papa in causa heresis, licet non probetur incorrigibilis, ab alio iudicatur.

110 **Magister:** Videtur quod non bene intelligis assertionem predictam. Tenet enim assertio sepedicta quod nunquam est papa iudicandus ab homine nisi submittat se iudicio vel nisi incorrigibilis ostendatur. Et ideo papa existens papa non est pro causa heresis alicuius subiectus iudicio, licet si papa de heresi fuerit diffamatus, et recusaverit se subdere iudicio aut purgare, alii potestatem

115 habeant inquirendi de ipso, imo etiam citandi ipsum, sed antequam apparuerit incorrigibilis vel hereticus ipsum iudicare non possunt.

Discipulus: Istud est omnino irrationabile reputandum quod aliquis habeat potestatem inquirendi de aliquo et citandi ipsum et tamen non habeat potestatem iudicandi eundem, cum inquirere et citare non pertineat nisi ad iurisdictionem habentem. Qui autem

120 habet iurisdictionem super aliquem ratione alicuius crimini, habet potestatem iudicandi et coercendi eundem, aliter enim talis iurisdictione esset omnino inutilis iudicanda.

125

Magister: Ad hanc obiectionem responsum est prius, ubi ostensum est quod quando dubitatur de iurisdictione, ratione illius dubitationis potest quis habere potestatem inquirendi et citandi alium, licet in rei veritate iurisdictionem non habeat super ipsum.

130 **Discipulus:** Ista responsio videtur contraria veritati, quia quando dubitatur de iurisdictione alicuius eo ipso non est iudex, sicut quando dubitatur de tutela duorum neuter est tutor.

---

105 sint] sunt Ba 106 papa²] *omitted* An Fi Vc 106 incorrigibilis] corrigibilis To 106 domino] Deo Vc 109 non] *omitted* Vg *added* Vgm 106–109 a... incorrigibilis] *omitted* To 110 non bene] male Ly 110 intelligis] intelligas Ba To 111 est] esset To 112 se] alicuius To 113 pro] *omitted* To 116 habeant] *garbled* An Fi 116 sed] *omitted* To 117 iudicare] corrigere Ly 118 possunt] potest Vg valent To 121 tamen] cum To 121 habeat] habet Ly Vg 121 inquirere] inquare To 122 citare] iudicare To 122 pertineat] pertineant Ly We Ba To pertinet Vg 123 iurisdictionem] *omitted* Bb 124 et] *omitted* Vg (*added* Vgb) An Fi 125 omnino] *omitted* Ba To 125 iudicanda] etc. *added* Ly 126 responsum] responsio To 129 alium] ipsum To 130 quia] quod To

Magister: Dicunt te aperte errare contra iura, quia sepe ratione dubitationis fit quod alias non fieret, et precipue ratione dubitationis de iurisdictione alicuius. Si enim aliquis, qui in rei veritate non est subditus alicuius episcopi, graviter licet mendaciter diffamatur deliquisse in diocesi episcopi non sui, talis episcopus super diffamatum iurisdictionem minime habet, quia falsa infamia iurisdictionem nequaquam confert, et tamen episcopus propter infamiam habet potestatem inquirendi et citandi diffamatum si fuerit in diocesi sua. 135 140

Discipulus: Istus exemplum est ad oppositum, quia talis episcopus habet iurisdictionem super taliter diffamatum eo quod, si crimen fuerit probatum contra ipsum, poterit eum condempnare, si autem non fuerit probatum legitime, poterit eum absolvere. Non solum autem sententia condempnationis sed etiam sententia absolutionis spectat ad iurisdictionem habentem. 145

Magister: Respondetur tibi quod in hoc casu episcopus pro diffamato non profert sententiam absolutionis tanquam habens iurisdictionem super ipsum, sed pronuntiat diffamatum (eo quod nullum crimen est probatum contra ipsum) ad suam iurisdictionem minime pertinere. 150

Discipulus: Hec responsio non videtur sufficiens, quia talis episcopus potest indicare purgationem taliter diffamato. Indicare autem purgationem pertinet ad iurisdictionem habentem, ergo etc. 155

Magister: Ad hoc dupliciter respondetur. Uno modo quod episcopus non potest tanquam iurisdictionem habens super diffamatum eidem purgationem indicare, sed potest eum rogare quod

---

133 ratione] rationem To 134 fit] illud *added* We 134 et] etiam We 135 si] Dum Ly Vg 135 enim] est *added* Vc 135 in] *omitted* Bb 136–137 graviter ...] sui] non est To 138–139 iurisdictionem²... confert] *omitted* Ly 139 tamen] ille *added* Ba To 139 propter] huiusmodi *added* Ba To 140 citandi] citande An 142 exemplum] non *added* Ba To 142 oppositum] propositum Ba To imo (secundo To) est ad oppositum *added* Ba To 143 taliter] talem Ba 143–144 si crimen] in crimine To 144 eum] ipsum We de hoc *added* Ly Vg 144–145 condempnare] dampnare To 145 absolvere] nam *added* Ba et *added* To 146 autem] *omitted* Vg *added* Vgb dare To 146 sententia¹] sententiam To 146 etiam] absolutionis sed *added* To 147 absolutionis] solum *added* To 147 habentem] ergo etc. *added* To 148 casu] quod *added* Vg Fi pro *added* An iste *added* Ba To 149 tanquam] *omitted* Bb 150 pronuntiat] To: pronuntiabit Ly Vg Bb An Fi Vc We Ba 151 nullum ... est] nullum crimen est] crimen non est To 151 crimen] non *added* Ba 154 indicare¹] indicare To 158 quod] *omitted* To

160 propter scandalum vitandum vel sedandum se purget, quod si ipse noluerit, ratione scandali quod prestat nolendo se purgare sit de iurisdictione episcopi, quia illud scandalum non est sine delicto. Aliter dicitur quod debet diffamatum ad suum superiorem remittere et ille sibi purgationem indicere.

165 **Discipulus:** Satis tractavimus istud exemplum, et ideo pone aliud quod ratione dubitationis de iurisdictione potest quis inquirere vel citare aliquem super quem tamen iurisdictionem minime habet.

170 **Magister:** Aliud exemplum ponitur Extra, *Derescriptis*, c. *Pastoralis*, ubi asseritur quod quando de revocatione literarum ambigitur, tam priores iudices quam posteriores, si neuter velit deferre alii, de huiusmodi revocatione possunt cognoscere, et tamen alter nullam habet iurisdictionem omnino. Aliud exemplum est de legatis ad quos litere, tacita veritate vel suggesta falsitate, per fraudem et malitiam impetrantur, qui antequam de hoc eis fuerit facta fides, per tales literas possunt citare partem adversam, eo quod dubitant an litere sint legitime impetrate, qui tamen postquam sciverint quod non sunt legitime impetrate, eis uti non debent (Extra, *De rescriptis*, c. *Super literis*). Sic dicunt esse de
175 papa, quod papa propter nullam infamiam de heresi est alicuius subiectus iudicio, de quo tamen catholici, eo quod dubitatur an sit hereticus et per consequens an sit effectus de iurisdictione ca-
180

---

159 vel sedandum] *omitted* To 159 quod] *omitted* Vg quid To 159–160 ipse] ille Vc We 160 noluerit] voluerit To 160 nolendo] volendo To 161 episcopi] *omitted* To 162 diffamatum] diffamatus An Fi 163 sibi] debet Vc We Ba To 165 aliud] illud Ba 166 vel] et Ba To 166 citare] recitare To 166 quem] quod To 168 de] *omitted* Bb 168 rescriptis] Fb: rescriptionibus Ww 170 posteriores ... neuter] *omitted* To 170 velit] An Fi: voluerit Ly volunt Vg Bb Vc We vult Ba To 170 deferre] differre Ly 171 alii] Vc Ba To: *omitted* Ly aliis Vg Bb An Fi We 171 possunt] possint We 171–172 alter] Ba Sa: alteri Ly Vg Bb An Fi Vc We *omitted* To 172 habet] habent Ly Vg Bb To 173 legatis] delegatis Bb An Fi We 173 litere] *garbled* To 173 tacita] recita(?) To 173 vel] et Ba 175 citare] citari Bb An Fi Vc Ba 176 sint] sunt Vg To 178 extra] *omitted* Ba 178 de²] quia Ba To 179 quod papa] quod papa] *omitted* To 179 papa²] *omitted* Ly Vg 179 infamiam] falsam *added* Vc We Ba 180 iudicio] *omitted* To 180 tamen] possunt *added* Vc We Ba 180 eo] *omitted* To 181 effectus] subiectus Ly Vg 181 de] *omitted* Ly eorum *corrected* Vgm 181–182 catholicorum] eorum Ly *cancelled* Vgb

tholicorum, possunt et debent inquirere possuntque citare ipsum, quod si nec vult se iudicio submittere nec purgare eum pro convicto interpretatione iuris debent habere, et ideo tunc poterunt eum legitime coercere. 185

Discipulus: Sufficiunt ad presens ista de auctoritate Antheri pape, et dic ad illam de Constantino.

Magister: Respondetur quod Constantinus non loquitur specialiter de summo pontifice sed generaliter de omnibus clericis qui tamen possunt ab homine iudicari. 190

Discipulus: De illa materia, an scilicet clerici debeant a laicis iudicari, alias disputabo, ideo dic quomodo respondetur ad auctoritatem Gelasii pape.

Magister: Respondetur quod illa verba Gelasii intellecta de summo pontifice non possunt generaliter absque omni exceptione intelligi. Tunc enim papa non posset alterius iudicio se submittere. Tunc etiam si papa iudicaret fidem christianam esse falsam et fictam, vel publice idolis immolaret, nulli liceret iudicare de ipso. Debent ergo intelligi si manens papa incorrigibilis minime reperitur. Et eodem modo respondetur ad auctoritatem Nicolai pape, et similiter respondetur ad alias auctoritates que idem sonare videntur. 195 200

Capitulum 64

Discipulus: Dic quomodo respondetur ad rationes que in eodem capitulo primo huius sexti sunt adducte.

182 citare] citari An Fi Ba 183 quod] qui Vc 183 vult] velit Ba 184–185 interpretatione ... ■
 legitime] interpretatione iuris debent habere et ideo tunc poterunt eum legitime] omitted An Fi 184 interpretatione] interpretationis To 184 ideo] omitted To 186 sufficiunt] Sufficiant Bb Vc We Ba To 186 antheri] alterii To 187 pape] omitted Ly Vg 187 illam] tertiam To 188 non] omitted To 189 summo pontifice] papa Ba To 192 iudicari] tecum added Ba 194 gelasii] pape added Ly omitted To 195 absque] sine Ba To 196 posset] potest To 197 etiam] enim Ba 198 et] vel Ba 198 vel] et Ly Vgb 198 immolaret] in inclaret An immolari To 198 iudicare] iudicari To 198–199 de ipso] omitted To. 199 debent] Debet Ba To 199 si] papa added Ba To 199 papa] in crimine added Vc We Ba 200 modo] omitted To 201 et similiter] consimiliter We 201 respondetur] omitted Ba To 201 idem] ibidem Ba To 202 videntur] Discipulus: Ista sufficiunt de presenti capitulo. Sequitur aliud capitulum added To 2 que] qui Vg 2 in] omitted Ly Vg

187 1 Dial. 6.1.57-65 193 1 Dial. 6.1.66-76 200–201 1 Dial. 6.1.76-82 201 1 Dial. 6.1.88-89 1 c. 62 continues in Ly

5 **Magister:** Ad primam dicitur quod in casu heresis licet appellare a summo pontifice. Iura autem adducta loquuntur in alio casu quam in casu heresis.

Discipulus: De hac materia transi, quia dudum contuli tecum de ipsa. Ideo ad secundam rationem te converte.

10 **Magister:** Ad secundam rationem respondetur quod idem respectu eiusdem et eorumdem potest esse superior et inferior in diversis causis. Sic enim delegatus quandoque est inferior ordinario iudice in multis causis, et in aliqua causa est eo superior. Sic papa de heresi diffamatus et notorie criminosus, de quo scandalizatur ecclesia, si incorrigibilis fuerit in causa sua est inferior
15 catholicis aliis. In aliis tamen causis ante pronuntiationem sententiae in causa sua omnibus est superior.

Ad tertiam rationem dicitur quod papa potest accusari, nec obstat quod quedam decreta dicunt quod oves pastorem accusare non possunt, quia illa capitula sane intelligenda sunt et in multis
20 casibus capiunt instantias, sicut per sacros canones claret aperte.

Capitulum 65

Discipulus: Quomodo secundum predictam assertionem ad rationes adductas in contrarium in decimo capitulo huius sexti respondetur, non differas explicare.

5 **Magister:** Ad primam illarum rationum dicitur quod falsa infamia non tribuit alicui super alium iurisdictionem coactivam. Nonnunquam tamen movet rationabiliter iurisdictionem haben-

4 primam] prima Bb 6 quam ... casu²] omitted To 7 transi] tractavi Vg 8 ideo] omitted Ba To 9 secundam] illam Ba 9 rationem] omitted Ba To 11 sic] Sicut Vc 11 delegatus] garbled To 11 quandoque] omitted Ly aliquando Ba 12 causa] omitted Ba To 12 eo] etiam Fi omitted Ba To 13 sic] Sicut An Fi To 13 diffamatus ... notorie] omitted To 13 criminosus] et added Ba To 14 inferior] inferio Bb 15 aliis¹] omitted Ba To 15 in aliis] omitted An Fi 15 causis] et added Ly 15-16 sententiae] sue added To 16 omnibus] quibus An Fi omitted Ba To 17 rationem] omitted Ba To 19 capitula] talia Vg capitula corrected Vgb omitted To 19 sunt] omitted Bb To 20 instantias] instantiam Vc 20 claret] declaratur Ly Vg 1 65] 63 Ly 2-3 ad rationes] omitted An Fi 3 adductas] inductas Ba To 3 in²] omitted Ba To 3 decimo] 18 Vg 3 capitulo] omitted Ly 3 sexti] libri added To 4 differas] defferas To 5 rationum] omitted Ba To 5 dicitur] respondetur Ly Vg Ba To 7 rationabiliter] omitted To

4 1 Dial. 6.1.91-95 7-8 1 Dial. 6.55 9 1 Dial. 6.1.95-99 17 1 Dial. 6.1.99-104 5 1 Dial. 6.10.25-29

tem ad inquirendum de aliquo an ad eius iurisdictionem pertineat, sicut si aliquis exemptus a iurisdictione episcopi falso fuerit diffamatus de crimine ratione cuius esset de iurisdictione ipsius episcopi, talis infamia non tribuit iurisdictionem episcopo super exemptum, et tamen rationabiliter movebit episcopum ad inquirendum de taliter diffamato. Sic dicunt in proposito quod nulla infamia falsa tribuit alicui iurisdictionem super papam, tamen debet movere catholicos fidei zelatores ad inquirendum an talis infamia contineat veritatem. Non enim videtur eis quod aliquis christianitatis amator deberet asserere quod, si papa esset publice et graviter diffamatus quod vellet sarracenos super christianos inducere et per eos christianos cogere universos ad recipiendam sectam sarracenorum et negandum Christum, non deberent christiani veritatem inquirere nec periculo futuro occurrere.

Discipulus: Propter solam infamiam non deberent catholici procedere ad talem inquisitionem de summo pontifice faciendam nisi apparerent presumptiones aliquae violente quod papa vellet modo predicto vel alio consimili Christianitatem destruere.

Magister: Si concedis quod propter infamiam et presumptiones violentas in quocunque casu sit de summo pontifice inquirendum, putant isti habere propositum quod licet in casu de summo pontifice inquisitionem facere diligentem antequam sit ipso iure papatu privatus. Quia propter solam heresim est papa ipso facto

---

9–10 episcopi ... iurisdictione] episcopi falso fuerit diffamatus de crimine ratione cuius esset de iurisdictione] *omitted* An Fi 9 falso] false Ba falsem To 10 diffamatus] accusatus Ly Vg 10 de] *omitted* Vc 10 ratione] *omitted* Bb 10 esset ... iurisdictione] pertineret ad iurisdictionem Ba To 10 ipsius] huius Ly Vg *omitted* Ba To 11 talis] *omitted* Bb 12 rationabiliter] rationaliter Vg rationabiliter *corrected* Vgb 13 taliter] tali To 14 falsa] de papa *added* Vc We Ba *omitted* To 16 contineat] optineat To 17 christianitatis] christianus Fi 17 deberet] debeat Ly Vg 17 quod] *omitted* Vc We quia To 17 si] sibi Ba 17 papa] *omitted* To 18 vellet] pellet An Fi 19 christianos] seducere *added* Fi 19 cogere] conare Vg cogere *corrected* Vgm 19 ad recipiendam] quod reciperent Ba 20 negandum] quod negarent Ba 20 deberent] debeant Ly Vg 22 deberent] debet To 22 catholici] christiani Ba To 24 apparerent] apponere To 24 aliquae] *omitted* Ly Vg 24 violente] violentes Bb 25 predicto] isto Ba To 25 alio] *omitted* Fi 26 concedis] concedas Ly Vg 26 quod] *omitted* Ba 26 infamiam] infamias Ly Vg 27 quocunque] quolibet Ba To 28 habere] querere Bb 30–31 quia ... privatus] quia propter solam heresim est papa ipso facto papatu privatus] *omitted* Ly 30 heresim] heresi An

papatu privatus. Ergo propter infamiam et presumptiones violentas non est ipso iure summo sacerdotio destitutus. Ergo adhuc manet verus papa, et tamen concedis quod propter infamiam et presumptiones huiusmodi de ipso licet inquirere veritatem. Ergo
 35 licet in casu de papa inquirere, licet in rei veritate non sit alicuius iurisdictioni subiectus. In quibus autem causis specialibus, et propter quam infamiam, et propter cuiusmodi presumptiones hoc liceat isti nequaquam specificant nisi duos casus generaliter assignando, scilicet si est de heresi graviter diffamatus et si
 40 incorrigibilem de aliquo crimine se ostendit.

Discipulus: Dic quomodo respondetur ad rationem secundam.

Magister: Respondetur quod in una et eadem causa numero et eodem tempore, idem respectu eiusdem vel eorundem non est
 45 superior et inferior. Idem tamen respectu alicuius vel aliquorum in una causa et in uno tempore est superior et in alia causa eiusdem speciei et alio tempore respectu eiusdem vel eorundem est inferior. Rex enim alicuius regni quod alteri quam regi non est subiectum, et quando rex non habet superiorem personam, potest
 50 in aliqua causa esse inferior regno, unde et regnum in casu iuste posset regem incorrigibilem deponere, et tamen quando rex inveniretur immunis a tali delicto et omnes de regno suo culpabiles

---

31 papatu] *omitted* To 31 et] propter *added* Ly Vg 32 non ... destitutus] non est ipso iure summo sacerdotio destitutus] *omitted* To 32 iure] facto papatu privatus nec a Ly 32 destitutus] Bb Vc We Ba: distinguendus Ly An Fi destituendus Vg *omitted* To 32 adhuc] *omitted* An Fi 33 infamiam] infamias Ba To 34 huiusmodi] eius Vg huiusmodi *corrected* Vgm 34–35 veritatem ...] inquirere] *omitted* Bb 35 in²] secundum Vc 35 veritate] veritatem Vc 37 quam ... propter²] *omitted* Bb 37 cuiusmodi] cuius Bb An Fi To 38 specificant] *omitted* Vg *added* Vgm 38 casus] *omitted* Ba To 40 crimine] *omitted* To 41 rationem] *omitted* To 41 secundam] terciam Vg 43 et] in *added* Ba 43 numero] *omitted* Ba To 44 et] in *added* Ba To 44 vel] et Ba To 45 et] Ly Vc We Ba To: vel Vg Bb An Fi 46 et¹] vel Ly Vg 46 in²] *omitted* Vc We 46 alia] eadem To 47 et] in *added* Ly To 47 respectu] *omitted* Bb 47 eorundem] eorum Bb 48 quod] quam Vg quod *corrected* Vgm *omitted* Bb 48 alteri] regni *added* Bb 48 est] *omitted* Bb 49 et] licet Ly gap Vg 49 quando] *omitted* Ly *cancelled* Vgb 49 rex] *omitted* Ly licet *added* Vgm 49 potest] tamen *added* Ly Vgb 50 causa] *omitted* An Fi We 50 iuste] isto To

in delicto consimili probarentur, rex esset omnibus superior et omnes posset de iure iuste punire si tantam haberet potentiam temporalem. Sic etiam dicitur esse in ordinibus mendicantium, quod capitulum generale pro aliquo delicto potest prelatum suum supremum deponere, et tamen si ipse immunis esset a delicto tali et omnes in generali capitulo congregati essent culpabiles, ipse in omnes et singulos posset iustitiam exercere. 55

Discipulus: Istud secundum exemplum non videtur conveniens, quia quod generalia capitula ordinum mendicantium possint pro aliquo delicto prelatos suos supremos deponere habent ex privilegio speciali Romani pontificis. 60

Magister: Hoc, dicunt isti, non impedit dictum eorum, quia, undecunque habeant, concedendum est quod idem respectu eiusdem vel eorumdem in una causa uno tempore est superior, et in alia causa eiusdem speciei alio tempore est inferior. Ex quo concludunt quod non est inconveniens quod idem respectu eorumdem in una causa sit superior et tamen alias in causa alia eiusdem speciei illi qui sunt inferiores habeant potestatem inquirendi de superiore suo. Et ita dicunt esse de papa, quod si omnes christiani preter papam errarent in fide, ipse omnes de iure punire deberet, et tamen in alio casu si christiani in fide catholica perseverarent et papa de heresi esset graviter diffamatus, catholici haberent potestatem inquirendi de ipso. Si tamen ipsum inveni- 75
rent innoxium, nullam iurisdictionem super ipsum haberent.

Discipulus: Video intentionem istorum ad rationem secundam, ideo dic quomodo respondetur ad tertiam.

---

53 delicto consimili] delicto consimili] simili Ba To 53 consimili] consimiliter Ly Vg Vc 53 probarentur] probaretur Ly Vg To quod *added* Ly 54 iuste] iusto To 57 supremum] *omitted* To 58 congregati] aggregati To 59 posset] potest Ba 60 secundum] *omitted* Ly Vg 61–62 possint] possunt We possit To 62 supremos] *omitted* To 63 speciali] *omitted* To 63 romani] *omitted* An 64 hoc] ut *added* Ba To 64 isti] ipsi Ba 64 eorum] ipsorum Ba 65 undecunque] unicunque To 65 habeant] habeat Ly Vg hoc *added* Vc We 66 causa] et in *added* Ly et *added* Vg in *added* To 67 speciei] et *added* Ba 69 causa¹] *omitted* To 69 causa alia] aliud causam To 70 sunt] *omitted* To 72 in] Ly Vg Vc We: a Bb An Fi Ba To 73–74 perseverarent] perseveraret An 75 haberent] *omitted* To 77 discipulus] *omitted* To 77 istorum] Discipulus: *added* To 77 ad] de Ba To 77–78 rationem secundam] ratione secunda Ba To 78 ideo] *omitted* Ly Vg Ba To

80 **Magister:** Ad tertiam dicitur quod non solum ecclesia univer-
 salis habet potestatem inquirendi de papa super crimine heresis
 graviter diffamato, sed etiam alii qui haberent iudicare papam si
 esset manifeste in heresi deprehensus habent potestatem inqui-
 85 rendi de ipso, quemadmodum absque universali ecclesia et con-
 cilio generali episcopi convenerunt ad inquirendum de facto beati
 Marcellini qui idolatriam commiserat.

Discipulus: Istud peccatum fuit ita horrendum quod dissimu-
 lari non poterat.

90 **Magister:** Si concedis quod pro quocunque peccato sit inqui-
 rendum de papa, totam illam assertionem enervas que dicit quod
 quod papa in nullo casu habet superiorem in terris. Quia si conceditur
 quod papa pro publica idolatria, vel si publice et manifeste predi-
 caret Christum fuisse mendacem et falsum prophetam, aut fidem
 christianam esse falsam, aut sectam sarracenorum esse tenendam,
 95 aut si se circumcideret et iudeum efficeret, vel corpus Christi in
 lucum proiiceret, vel resurrectionem futuram negaret, aut aliquod
 tale omnibus fidelibus detestandum presumeret perpetrare, esset
 catholicorum subiectus iudicio. Oportet consequenter concede-
 re quod papa potest in casu habere superiorem in terris, ex quo
 sequitur quod possit accidere casus quod de papa diffamato ha-
 100 berent fideles inquirere veritatem.

Discipulus: Nunquid secundum istos est concedendum quod
 aliqua persona habet potestatem inquirendi de papa super crimine
 heresis diffamato.

105 **Magister:** Isti concedunt quod sic, sicut concedunt quod si
 papa esset in heresi notorie deprehensus aliqua persona haberet
 iurisdictionem super ipsum.

Discipulus: Dic quomodo respondetur ad exempla de Marcel-

---

79 tertiam] rationem *added* We 81 haberent] habent Ba To 83 absque]
 ab To 83 universali] tali Vc 84 convenerunt] convenerint We 85 qui]
 cum Ba To 85 commiserat] commisisset Ba To 88 concedis] concedas Ly
 Vg 89 que] qui To 90 conceditur] concedatur Ly Vg 92 falsum] fuisse
added Ba To 93 sectam] septam We 94 si] *omitted* Ly 94 circumcideret]
 circumcideat An circumcinderet To 94 et] vel Fi 94 iudeum] iudeus
 Ba 94 efficeret] efficeretur Ba efficaciter To 94 corpus] corporis To
 95 lucum] lacum Ly Vg 95 aliquod] predictorum aut Ba To 96 tale]
 talem quod To quid quod est *added* Ba 98 potest] *omitted* To 98 quo] qui-
 bus Ba 99–100 haberent] habere Vg haberent *corrected* Vgm 105 haberet]
omitted Vg *added* Vgm

lino et Symacho.

Magister: Respondetur quod per utrumque exemplum habent isti propositum. Nam beato Marcellino de heresi diffamato, inquisitionem fecerunt episcopi, et ipsi propter talem infamiam reputaverunt se habere potestatem inquirendi de papa. Sed postquam inquisierunt et invenerunt veritatem, scilicet quod beatus Marcellinus non erat hereticus et quod idolatraverit timore mortis, tantummodo constabat eis quod licet antea habuissent potestatem inquirendi de papa veritatem propter dubitationem in cordibus eorum exortam ex infamia precedenti, tamen post inquisitionem non habuerunt potestatem iudicandi ipsum nec sibi de iure debebant aliquam penitentiam pro commisso infligere. 110 115

Consimiliter dicunt de Symacho pape, quod quia in generali concilio congregati non invenerunt ipsum hereticum, non habuerunt potestatem iudicandi ipsum. Prius tamen, propter infamiam suscitatum de ipso, habuerunt potestatem inquirendi et etiam cogendi ipsum oppositionibus respondere, quod ex verbis superius allegatis, ut istis videtur, evidenter apparet. 120 125

Capitulum 66

Discipulus: De istis responsionibus sollicite cogitabo, et post istud opus de ipsis tecum conferam diligenter. Nunc autem queso ut dicas quomodo isti assertores respondent ad rationes adductas supra duodecimo capitulo huius sexti quibus ostenditur quod concilium generale non habet iurisdictionem super papam de crimine heresis diffamatum. 5

Magister: Ad primam istarum respondetur quod ecclesia uni-

---

109 per] *omitted* Ba To 109–110 habent isti] probat istorum Ba To 110 nam] de *added* Ly Vg Fi a To 111 ipsi] *omitted* Vc ideo We Ba 112 potestatem] potentes Bb 113 inquisierunt] inquisisierunt Bb inquisiverunt We Ba 114 erat] esset We 114 et] *omitted* Bb 114 idolatraverit] An Vc Ba: idololatraverat Ly Vg Bb Fi We To 115 tantummodo] tantum To 115 habuissent] haberent Ly habuisset An 116–117 eorum] *omitted* Ly 117 exortam] et *added* Ly Vg 118 debebant] debebat Ba 119 infligere] in affligere An 120 dicunt] *omitted* To 120 pape] papa Fi We Ba 120 quod] *omitted* Ba To 121 ipsum] *omitted* An 125 apparet] patet To 1 66] 64 Ly 3 ipsis tecum] istis totum To 4 ut] *omitted* Ba To 4 respondent] respondet An *omitted* To 4–5 adductas supra] supradictas in Ba To 5 duodecimo] 14 An 5 quibus] huius *added* An 8 respondetur] respondent Ly Vg

10 versalis si esset simul congregata (sicut aliquando potuit congregari et nescitur an ad tantam paucitatem deveniet quod posset insimul convenire), potestatem haberet inquirendi de papa super heresi diffamato, et si probaretur hereticus ipsum punire deberet. Ad rationes autem in contrarium responsum est prius.

15 Ad secundam dicitur quod, in casu, non solum congregatio particularis sed etiam aliqua persona potestatem haberet super papam. Si enim, ut dicunt, papa publice predicaret et assereret fidem christianam esse falsam, fictam, et iniquam, diocesanus catholicus cui hoc constaret haberet potestatem de iure capiendi et detinendi ipsum. Si etiam papa efficeretur iudeus vel sarracenus, 20 deficientibus prelatibus ecclesiasticis potestas secularis ipsum captivare deberet. Si autem papa de tali flagitio esset graviter diffamatus, non solum concilium generale sed etiam prelatus specialis haberet potestatem inquirendi de papa, non capiendi nec puniendi.

25 Ad tertiam respondetur quod etiam persona que potest contra fidem errare, dum tamen non erret de facto, posset in casu habere iurisdictionem super papam.

30 Ad quartam patet, ut dicunt, per illa que dicta sunt in capitulo precedenti. Quia, sicut si papa esset in heresi notorie deprehensus, concilium generale haberet iurisdictionem super ipsum, et tamen si papa esset fortis in fide et omnes alii de concilio generali errarent, essent sibi subiecti, ita si papa esset de heresi diffamatus, concilium generale haberet potestatem inquirendi de ipso, et ta-

9 sicut] sic To 9 potuit] simul *added* Ly Vg 10 ad] *omitted* Vg *added* Vgb 10 deveniet] deveniat We Ba eveniat To 10 posset] possit Vc We Ba 11 insimul] simul Vc We Ba To 11 haberet] habet Ba 11 super] sub Vg crimine *added* Ly Vg Ba To 12 heresi] heresis Ly Vg Ba To 17 christianam] vanam *added* Ly Vg 17 esse] et *added* Ly 17 falsam] et *added* Ly Vg 17 fictam] fidem An Fi *omitted* Ba To 17 iniquam] nunquam Fi 19 etiam] enim Vc 19 efficeretur] esset Ly 20 deficientibus] de Vg deficientibus *corrected* Vgm de vicinibus Bb de vicibus An Fi 20 ecclesiasticis vicinioribus *added* Vg 21 flagitio] flagitione To 22 etiam] *omitted* An 22 specialis] *omitted* To 23 capiendi] captivandi Ly Vg 23 nec] detinendi seu *added* Ba To 25 ad] Item An Item ad To 25 que] *omitted* An 26 fidem] fidelem To 26 erret] erraret Vc We 27 super] supra Ly Vg To 28 quartam] quartum Ly 28 patet] respondetur Ly Vg 28 dicunt] patet Ly Vg 31 de] ad An 32 ita] et To 32 de] in Ly Vg

13 1 Dial. 6.65 14 1 Dial. 6.12.12-18 25 1 Dial. 6.12.18-22 28 1 Dial. 6.12.22-41

men si papa non erraret et omnes alii errarent, papa de iure ipsos iudicare deberet, et hoc quia, sicut dictum est, in diversis causis eiusdem speciei diversis temporibus idem respectu eiusdem vel eorundem potest esse superior et inferior. 35

Ad quintam dicitur quod concilium generale habet auctoritatem principaliter ab ecclesia universali cuius vicem gerit et cuius auctoritate principaliter convocatur, licet immediate per papam, si est catholicus et desideret sequi iustitiam, congregetur. Unde et absque papa congregari posset in casu. 40

Capitulum 67

Discipulus: Recitasti nonnulla de quibus investigationem specialem habeo. Verumptamen antequam illa proponam numera modos in quibus catholici et fideles habent potestatem super papam. 5

Magister: Intendis solummodo loqui de papa qui est verus papa, vel generalius de illo qui fuit verus papa et gerit se pro papa, sive de iure fuerit papa sive non.

Discipulus: Loquor de omni illo qui postquam fuisset verus papa gereret vel niteretur gerere se pro papa. 10

Magister: Adhuc volo scire de qua potestate intendis, an de potestate que est iurisdictio, an de omni alia quam potest quis licite in alium exercere. Minister enim iudicis potest exercere potestatem in dampnatum per iudicem, et tamen iurisditionem minime habet super eum. Potest etiam quis licite insidiantem occidere, et eum qui vult eum occidere, et tamen ex hoc iurisditionem su- 15

34 iure ipsos] *omitted* To 36 vel] et Ly Vg 37 eorundem] eorum Bb 38 quintam] quintum Ly 38–39 auctoritatem] potestatem Ly Vg 40 licet] sed Ly Vg 41 est catholicus] non est hereticus To 41 desideret] desiderat Ly Vg Vc We Ba non desineret To 41 unde] *omitted* Bb 42 et] *omitted* Ba To 42 papa] papam Bb 1 67] 65 Ly 2–3 specialem] tecum *added* Vc 3 illa] *omitted* Ly 6 solummodo] solum To 7 papa¹] *omitted* Ly Vg 7 qui] postquam *added* Ly 7 et] *omitted* Ly 8 de iure] *omitted* To 8 papa²] *omitted* Ly 9 omni] *omitted* To 9 fuisset] fuit Ba To 10 gereret] gerit Ba To 10 niteretur] nititur Ba To 10 se] *omitted* To 10 pro papa] *omitted* Bb 11 volo] nolo To 11 intendis] intelligis Ly 12 an] vel Vc We 13 minister] Magister To Sa 13 potest] licite *added* Ba To 14 in] et An 14 iurisditionem] non *added* Bb An Fi 15 eum] ipsum We 15 etiam] enim Vg 15 insidiantem] insidiantem Bb An 16 et¹ ... occidere] et eum qui vult eum occidere] *omitted* Ly 16 eum¹] cum To 16 eum²] *omitted* Vc We

per insidiantem minime habet. Contingit etiam quandoque licite
absque iudicis auctoritate latrones occidere super quos occidens
iurisdictionem minime habet. Licet enim non habenti iurisdictionem
20 vim vi repellere.

Discipulus: Aperte conspicio quod contingit non habentem iurisdictionem licite potestatem in aliquem exercere, et ideo loquor de potestate communiter dicta.

Magister: Nunc video intentionem tuam, et ideo ad mentem
25 tuam respondebo. Dico quod assertores predicti asserunt manifeste quod contingit licite exercere potestatem simpliciter vel secundum quid in papam.

Discipulus: Expone quam potestatem vocant potestatem simpliciter et quam vocant potestatem secundum quid.

Magister: 'Potestatem simpliciter' vocant quam quis vel ordinarie vel in aliquo casu pro determinato tempore contingit in alium exercere ipso nolente et a principio renitente. 'Potestatem secundum quid' vocant quam potest quis in alium exercere ipso
30 volente.

Discipulus: Intellego distinctionem eorum, et ideo explica in quibus casibus contingit fideles licite exercere potestatem in papam verum vel in eum qui fuit et gerit se pro papa.

Magister: Dicunt quod potestatem secundum quid possunt catholici exercere in papam si eorum iudicio vel potestati inquirendi se submittat, sicut enim Leo papa iudicio imperatoris et
40 suorum se submisit. Unde, etiam ut legitur 2 q. 7 c. *Nos si*, scri-

---

17 habet] habere To 17 licite] *omitted* To 21 conspicio] inspicio Ba To 23 potestate] iuridica *added* Ly Vgb 24 ideo] *omitted* To 25 tuam] *omitted* Bb 25 respondebo] revento An Ce respondendo Vc Ba To respondeo We Sa Et *added* We 28 vocant] *omitted* Vc notant To 28–29 potestatem² ... potestatem] potestatem simpliciter et quam vocant potestatem] *omitted* To 29 quam] potestatem *added* Ba 29 vocant potestatem] *omitted* Ly Vg 30 vel] *omitted* Ba 31 in¹] *omitted* Ly Vg 31 pro] aliquo *added* Ly 32 alium] aliquem We Ba Ce 32 nolente] volente To 32 et] etiam Vg Fi 32 renitente] retinente Bb An Fi recusante Ba To 33 in alium] An Ce 34 volente] violente An Ce 35 intellego] istam *added* To 38 quod] secundum *added* Fi 36–38 potestatem... quod] *omitted* An 35–38 in quibus... potestatem] *omitted* To 38 possunt] post Bb 40 submittat] submittit To 40 sicut] sic Bb Vc We Ba 41 submisit] submittit An 41 etiam] et Bb Fi *omitted* We Ba To 41 ut] Ly Vgb Vc We Ba: *omitted* Vg Bb An Fi To 41 si] *omitted* Ly Vg An Fi sic Ba 41–42 scribens] describens Vg scribas We scribendo Ba

bens Ludovico imperatori, ait: “nos, si incompetenter aliquid egimus et in subditis iuste legis tramitem non conservavimus, vestro ac missorum vestrorum cuncta volumus emendare iudicio”. Hinc etiam Gregorius cupiebat se subdere aliorum iudicio qui, ut habetur causa et questione predictis, c. *Si quis*, ait: “si quis super hiis nos redarguere voluerit, vel extra auctoritatem nos facere contenderit veniat ad sedem apostolicam, ut ibi ante confessionem beati Petri mecum iuste decertet, quatinus ibi ex nobis sententiam suscipiat suam”. Ex hiis datur intelligi quod cum papa iudicio se submittit, alius in ipsum suscipit potestatem. Sicut autem papa potest submittere se iudicio aliorum, ita valet committere aliis potestatem inquirendi de ipso.

Discipulus: Refer casus in quibus aliquis haberet potestatem simpliciter in papam.

Magister: Ponunt quatuor casus nec tamen alios negant.

Primus est si papa in se vel in alium manus crudeles cupit iniicere, puta si seipsum vult occidere aut graviter vulnerare vel mutilare, vel alium sine omni causa vult occidere. In hoc enim casu licet papam, sive fuerit alienatus a sensu sive non, compescere et modo debito cohercere.

Secundus casus est si papa, hoc est qui fuit verus papa et cupit se gerere pro papa, in heresi manifeste deprehenditur. Tunc enim licet ipsum de sede eiicere violenter et debite subdere ultioni.

---

42 aliquid] ad An Ce 43 et] *omitted* Ly Vg 43 tramitem] tramite An tramide Ba tyranidem To 43 conservavimus] Fb We: observavimus Ly servavimus Vg Bb An Fi Vc Ba servamus To ac *added* Fi 43 vestro] nostro To 44 hinc] *omitted* Ly Vg 46 predictis] predicta An 46 ait ... quis²] ait si quis] *omitted* To 47 voluerit] noluerit An 47 nos facere] non ferre To 49 iuste] *omitted* To 49 quatinus] Fb Ly Vg We quatenus Bb An Fi Vc Ba To 49 ibi] *omitted* To 49–50 suscipiat] excipiat Vg 51 alius] alicuius Ba alicuius *added* To 51 suscipit] suscit An 51–53 sicut ... potestatem] sicut autem papa potest submittere se iudicio aliorum ita valet committere aliis potestatem] *omitted* An 52 se] *omitted* Vg *added* Vgm 52 valet] debet Fi 54 refer] Refert To 54 aliquis] alius Ba 54 haberet] habet Ba 56–57 Ponunt... in] *omitted* An in *added* An Fi 57 in²] *omitted* Ly Vg 58 iniicere] mittere Ly Vg 59 causa] *omitted* An Vc 59 vult] *omitted* Ba To 60 licet] sed An 60 a sensu] assensu An *omitted* To 62 hoc est] .i. Ba To 62 cupit] capit An Ce 63 tunc] *omitted* To 64 ipsum] eum Ly Vg Ba To detinere et *added* Ly 64 de] a Ba To 64 sede] se Vg 64 eiicere] deicere Ly Vg eiicere *corrected* Vgm 64 debite] dubite To

- 65 Tertius est si papa in aliquo crimine fuerit deprehensus de quo scandalizatur ecclesia, et ipse incorrigibilem se ostenderet.
- Quartus est si fuerit de heresi diffamatus etiam mendaciter. Tunc enim catholici habent potestatem inquirendi de ipso, licet non habeant potestatem iudicandi ipsum nisi cum scandalo ecclesie irrevocabiliter sive pertinaciter se submittere vel purgare
- 70 renueret. Preter istos casus forte ponerent alios, sed ad istos vel ad aliquem eorum potuerunt forte reduci.

---

66 scandalizatur] scandalizetur We 66 ostenderet] ostendit Ly Vg Ba To
 67 est] Vc We Ba To: *omitted* Ly Vg Bb An Fi 67 etiam] et Ly Vg licet
 To 68 tunc] *omitted* To 69 habeant] habeat An 69 nisi] *omitted* To ipse
added Ba 70 submittere] submitti An iudicio *added* Vc We 71 renueret]
 renuit Ly Vg Ba To renuerit Fi 72 ad] Ly Vg We To: *omitted* Bb An Fi Vc Ba
 72 eorum] istorum Ly Vg 72 potuerunt] poterunt Ly Vg Ba 72 forte]
omitted To